

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

2014

Heidi Heinonen

RYHMÄ ON ENEMMÄN KUIN OSIENSA SUMMA

– idealehtinen pienryhmätoiminnan tukemiseksi
Tyksilän päiväkodissa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Heidi Heinonen

RYHMÄ ON ENEMMÄN KUIN OSIENSA SUMMA – IDEALEHTINEN PIENRYHMÄTOIMINNAN TUKEMISEKSI TYKSILÄN PÄIVÄKODISSA

Kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää ja tukea pienryhmätoimintaa Tyksilän päiväkodin Sinisiivet- lapsiryhmässä. Pienryhmätoiminnan tukemisessa käytettiin erilaisia keinoja ja menetelmiä, joihin päädyttiin aiempien tutkimuksien perusteella. Hankkeella haluttiin luoda pienryhmätoiminnasta miellyttävä kokemus sekä kasvattajille että lapsille Tyksilän päiväkodissa.

Toimeksiantaja kehittämishankkeessa oli Turussa sijaitseva yksityisen sektorin päiväkotitoiminta, Tyksilän päiväkotitoiminta. Kohderyhmänä toimi Tyksilän päiväkodin 3-4- vuotiaiden lapsiryhmä Sinisiivet. Hankkeen idea päätettiin yhdessä toimeksiantajan kanssa ja sen tavoitteena oli parantaa jo käynnistynyttä pienryhmätoimintaa, luoda sille selkeät raamit ja kehittää toimintaa sekä kasvattajien että lasten näkökulmasta. Tästä kehitystyöstä syntyi idealehtinen, johon on koottu pienryhmätoimintaa tukevia keinoja. Vaikka tuotos on suunnattu ensisijaisesti hankkeen toimeksiantajalle, voivat siitä hyötyä myös kasvattajat muista päivähoitoyksiköistä.

Kehittämishanke koostui pienryhmätoiminnan teoriaan perehtymisestä, pienryhmätoimintaa tukevien keinojen tutustumisesta ja suunnittelusta, käytännön valmisteluista, kuten erinäisistä askarteluista, hankkeen toteutuksesta käytännössä sekä toiminnan ja tuotoksen arvioinnista. Opinnäytetyöraportin teoriaperusta koostuu suomalaisen varhaiskasvatuksen perusteista, osallisuudesta, lapsilähtöisyydestä sekä pienryhmätoiminnan perusteista ja siihen keskeisesti liittyvistä seikoista: ryhmäkoon vaikutuksesta, tiimityöstä, ilmapiiristä ja melutasosta sekä leikkialuepedagogiikasta. Toiminnallinen osuus raportissa sisältää hankkeessa käytettyjen menetelmien esittelyn, prosessin kuvauksen sekä yksityiskohtaisen luvun hankkeen toteutuksesta.

ASIASANAT:

Varhaiskasvatus, pienryhmätoiminta, pienryhmä, lapsilähtöisyys, idealehtinen

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Social services | Child-, youth- and familywork

2014 | 42 + 17

Johanna Berg

Heidi Heinonen

A GROUP IS MORE THAN THE SUM OF ITS PARTS – AN IDEA LEAFLET TO SUPPORT SMALL GROUP ACTIVITIES IN TYKSILÄ DAY-CARE CENTRE

The aim of this development project was to improve and support small group activities at Tyksilä day-care centre's children group, Sinisiivet. The development project included different means and methods and the goal was to get better experiences for both educators and children.

Tyksilä day-care centre and its children group called Sinisiivet at Turku were the client and partner of this development project. The theme and topic of the project was chosen in cooperation with the partner and its aim was to improve a small group activity which has started before the project. In addition the project has more goals, for example to create a clear framework for small group activities and to develop them in both educators' and children's point of view. The result of this project was an idea leaflet which includes the different means to improve small group activities. Although the idea leaflet has specifically been made for Tyksilä day-care centre, other educators can also use it.

The development project included familiarizing with the theory of small group activities, planning the supporting means of small group activities, practical preparing and evaluating. The theoretical framework of this report consists of the basics of early childhood education, participation, child centered education and the basics of the small group activities. The empirical data consists of the introduction of the methods, process description and full details of the project's realization.

KEYWORDS:

early childhood education, small group activities, day-care centre, small group, idea leaflet, child centered education

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Hankkeen tausta, tarve ja tavoitteet	8
2.2 Toimintaympäristönä Tyksilän päiväkoti	9
3 VARHAISKASVATUS SUOMESSA	10
3.1 Varhaiskasvatus päivähoidossa	10
3.2 Varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat	11
3.3 Lapsilähtöisyys	13
3.4 Osallisuus	14
4 PIENRYHMÄTOIMINTA PÄIVÄHOIDOSSA	17
4.1 Pienryhmätoiminnan pedagogiikkaa	17
4.2 Ryhmäkoko ja sen merkitys lapsiryhmälle	18
4.3 Tiimityö	20
4.4 Ilmapiiri ja melutaso	21
4.5 Leikkialuepedagogiikka	22
5 KEHITTÄMISHANKKEESSA KÄYTETYT MENETELMÄT & TOTEUTUS	24
5.1 Kehittämishankkeessa käytetyt menetelmät	24
5.2 Kehittämishankkeen prosessi	26
5.3 Kehittämishankkeen toteutus	29
5.3.1 Uusien ryhmien muodostus	30
5.3.2 Kuvakorttien käyttö	33
5.3.3 Aamupiirin ajankohdan vaihtaminen	34
6 POHDINTA	36
6.1 Tuotoksen arviointi	36
6.2 Prosessin arviointi	37
6.3 Ammatillinen itsearviointi	39
LÄHTEET	41

LIITTEET

Liite 1. Idealehtinen pienryhmätoiminnan tukemiseksi

KUVAT

Kuva 1. Eläinkuvat.	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
Kuva 2. Kuvakorttien suunnittelua.	33
Kuva 3. Valmiit kuvakortit.	34

KUVIOT

Kuvio 1. Ohjaavien asiakirjojen tasot kasvattajan työssä.	12

TAULUKOT

Taulukko 1. Prosessin eteneminen kuukausittain.	26

JOHDANTO

Työelämän ja yhteiskunnan muutokset 1990-luvun lamasta 2000-luvun nousuun ja uuteen lamaan ovat vaikuttaneet lapsiperheiden elämään sekä päivähoidon resursseihin. Lapset ovat tästä johtuen tottuneet 90-luvun laman jälkeen päivähoitossa ylisuuriin ryhmäkokoihin ja käyttöasteeltaan äärimmilleen venytettyyn arkeen, jota leimaa usein kasvattajien vähyys ja suuri vaihtuvuus. (Mikkola & Nivalainen 2009, 9.)

Lasten toimintaa on silti järjestetty eri tavoin pienissä ryhmissä koko 120- vuotisen lastentarhatyön ajan. Kuitenkin vasta nyt 2000- luvulla varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat alkaneet puhua pienryhmätoiminnasta uudenlaisena varhaiskasvatustyön organisoinnin tapana. Pienryhmätoiminta on yksi tämän vuosikymmenen suurimmista muutoksista koskien varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa päiväkodeissa. Toimintaa pidetään erityisesti lapsen etuna: Kun lapset toimivat pienissä ryhmissä, aikuiset voivat paremmin ottaa huomioon jokaisen yksilöllisyyden. Pieni ryhmä myös varmistaa sen, että jokainen lapsi tulee kuulluksi ja kohdatuksi. Tämän rakenteellisen muutoksen taustalla onkin tavoite tehdä varhaiskasvatuksesta lapsilähtöisempää, lapsia kuuntelevaa ja sosiaalisia taitoja vahvistavaa. (Raittila 2013, 74–75.)

Kehittämishankkeen ensisijaisena tavoitteena oli kehittää ja tukea jo olemassa olevaa pienryhmätoimintaa eräässä Tyksilän päiväkodin lapsiryhmässä ja luoda käytetyistä tukikeinoista idealehtinen myöhempää käyttöä varten Tyksilän henkilökunnalle. Toimeksiantajana sekä yhteistyökumppanina kehittämishankkeelle toimi Tyksilän päiväkotitoiminta. Toimeksiantajan toiveena oli saada selkeytystä kasvattajille pienryhmätoiminnasta ja sen periaatteista. Kasvattajat kokivat etteivät täysin hallinneet pienryhmätoiminnan periaatteita ja kaipasivat tähän tukea ja konkreettisia muutoksia ja neuvoja.

Hanke koostui kokonaisuudessaan pienryhmätoiminnan teoriaan perehtymisestä, pienryhmätoimintaa tukevien keinojen suunnittelusta, käytännön valmisteluista, kuten erinäisistä askarteluista, hankkeen toteutuksesta käytännössä sekä

toiminnan ja tuotoksen arvioinnista. Tuotoksena hankkeesta syntyi idealehtinen sekä opinnäytetyöraportti. Idealehtisen tarkoituksena on ensisijaisesti antaa käytännön vinkkejä toimivan pienryhmätoiminnan toteuttamiseen Tyksilän päiväkodin henkilökunnalle, mutta myös muille kasvattajille ympäri Suomen.

Opinnäytetyöraportti alkaa kehittämishankkeen ja toimeksiantajan esittelyllä ja etenee teoriaosuudella. Teoriaosuudessa kerrotaan varhaiskasvatuksen perusteista ja pienryhmätoiminnasta päivähoidossa. Teoriaosuus on rajattu käsittelemään niitä asioita, jotka mielestäni ovat keskeisimpiä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa sekä pienryhmätoiminnassa. Teoriaosuuden jälkeen kuvataan kehittämishankkeessa käytettyjä menetelmiä, jota seuraa tulososuus. Tulosoosuudessa avataan prosessin eri vaiheita ja niissä mukana olleita toimijoita. Raportin lopussa on pohdinta-kappale, jossa on tuotoksen ja prosessin arviointi. Liiteosuudessa on tuotos, eli idealehtinen. Idealehtisessä kerrotaan lyhyesti pienryhmätoiminnasta, asioista joita tulisi ottaa huomioon pienryhmätoimintaa toteuttaessa sekä käytännön vinkkejä toimivaan pienryhmätoimintaan.

Idealehtisen sisältö on valikoitunut siten, että kehittämishankkeessa käytetyt menetelmät haluttiin mukaan, mutta niiden lisäksi on paljon muitakin keinoja, joista on hyvä tietää. Idealehtistä suunniteltaessa sisältö on rajattu niin, että se palvelee kasvattajia juuri pienryhmätoiminnan käytännön toteutuksen suunnittelussa. Mikäli idealehtisen lukija haluaa saada perusteellisempaa tietoa pienryhmätoiminnasta, mahdollistavat lähteet lisätiedon hankkimisen myöhemmin.

KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Hankkeen tausta, tarve ja tavoitteet

Turun kaupunki antoi varhaiskasvatuksen piirissä vuonna 2013 ohjeistuksen, että päiväkodeissa pitäisi ottaa käyttöön pienryhmätoimintaa. Tähän liittyen kehittämishankkeen toimeksiantaja antoi idean parantaa ja selkeyttää heillä käynnistynyttä pienryhmätoimintaa. Tavoitteena hankkeella oli tukea ja kehittää pienryhmätoimintaa sekä ryhmän kasvattajien että lapsien näkökulmasta ja luoda tästä tuotoksena idealehtinen toimeksiantajalle. Halusin hankkeen avulla tehdä toiminnasta miellyttävämpää kasvattajille ja näyttää yksinkertaisia, mutta tehokkaita keinoja, joilla pienryhmätoiminnasta on mahdollista tehdä mukava kokemus kaikille. Pienryhmätoiminta koettiin päiväkodissa eräänlaisena ”pakollisena pahana” eivätkä kasvattajat nähneet toiminnan hyviä puolia. Yritin hankkeen avulla osoittaa pienryhmätoiminnan positiiviset vaikutukset, jotka koskivat niin lapsiryhmää kuin kasvattajiakin.

Kehittämishankkeen aihe muuttui hieman matkan varrella: kesän lopulla pidimme ensimmäisen palaverin toimeksiantajan kanssa, he antoivat kaksi aihetta joista sain valita mieleiseni. Tällöin emme vielä lyöneet mitään lukkoon vaan palasimme asiaan myöhemmin. Kun syksyllä pidimme toisen palaverin ja kerroin valinneeni pienryhmätoiminnan aloittamisen sain tietää, että pienryhmätoiminta oli jo aloitettu ryhmässä. Toimeksiantaja kertoi kuitenkin, että toiminta on vielä kovin sekavaa sekä lapsille että kasvattajille. Päätimme yhdessä, että hankkeen aiheeksi otettaisiin pienryhmätoiminnan kehittäminen ja tukeminen. Pienryhmätoiminta on tällä hetkellä varhaiskasvatuksen piirissä erittäin ajankohtainen aihe, joten kehittämishankkeesta ja tuotoksesta on hyötyä myös muillekin kasvattajille. Aihe rajattiin lopulta niin, että kehittämishankkeessa selvitettiin pienryhmätoimintaan oleellisesti vaikuttavia tekijöitä, joita muuttamalla Tyksilässä pyrittiin toimivaan pienryhmätoimintaan.

2.2 Toimintaympäristönä Tyksilän päiväkot

Toimintaympäristönä hankkeelle toimi Tyksilän päiväkoti. Tyksilä on yksityinen päiväkoti ja tarkoitettu pääasiassa Tyksin henkilökunnan lapsille. Päiväkodissa on kolme lapsiryhmää: alle 3- vuotiaat, 3-4 – vuotiaat sekä 5-6 – vuotiaat. Rakenteellinen lapsien paikkaluku on 54, mutta ikärakenne kuitenkin määrää lasten tarkan määrän, sillä lasten määrä suhteutetaan henkilökunnan määrään lain ja asetusten mukaisesti. Henkilökuntaa Tyksilässä työskentelee yhteensä 11 henkilöä: päiväkodinjohtaja, kolme lastentarhanopettajaa, viisi lastenhoitajaa sekä keittäjä. Heistä kymmenen on vakituksessa työsuhteessa. Kyseessä on siis hyvin pieni, kodinomainen päiväkoti, mikä on osoittautunut heille vuosien aikana selkeäksi eduksi verrattuna muihin päiväkoteihin.

Tyksilän päiväkodin toimintaa ylläpitää Päiväkotiyhdistys Tyksilä ry, jonka hallitukseen kuuluu hoidossa olleiden lasten vanhempia, henkilökunnan edustaja, päiväkodin johtaja sekä kaksi TYKS:n määräämää edustajaa. Tyksilä on palvelusetelipäiväkoti; kaikki turkulaiset lapset ovat hoidossa kaupungin myöntämällä palvelusetelillä, mutta hoitoon voi tulla myös yksityisen hoidon tuella. Lapsia valittaessa hoitoon etusijalla ovat TYKS:n työntekijöiden lapset.

Asiakasryhmänä opinnäytetyölle toimi Tyksilän päiväkodin 3-4 – vuotiaiden lapsiryhmä, Sinisiivet. Ryhmässä on kolme kasvattajaa: lastentarhanopettaja sekä kaksi lastenhoitajaa. Oma suuntaavien harjoittelu tapahtui myös tässä samassa ryhmässä. Sinisiivet on luonteeltaan perusryhmä, sillä ryhmässä ei ole yhtään maahanmuuttajataustaista tai erityisen tuen piiriin kuuluvaa lasta. Näin ollen pienryhmätoiminnan suunnittelussa ei tarvinnut ottaa minkäänlaisia erityistekijöitä huomioon.

VARHAISKASVATUS SUOMESSA

3.1 Varhaiskasvatus päivähoidossa

“--Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on lisätä lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hyvinvointi on tavoite itsessään, mutta se on myös pohja lapsen viihtymiselle, oppimiselle ja kehitykselle. Kun lapsi voi hyvin hänellä on mahdollisimman hyvät kasvun, kehittymisen ja oppimisen edellytykset.” (THL 2005, 15.)

Päivähoidosta ja varhaiskasvatuksesta on vuosien saatossa tullut osa normaalia lapsuutta, ja ne liitetään yhä enemmän ja entistä olennaisemmalla tavalla koko lapsen kehityksen ja yksilöitymisen prosessiin. Tästä syystä on tärkeää, että varhaiskasvatuksen laatuun kiinnitetään huomiota. Päivähoidossa varhaiskasvatuksen perustehtävänä on turvata lasten hoito sinä aikana, kun vanhemmat ovat töissä tai ovat muulla tavoin estyneitä hoitamaan omaa lastaan. Lasten näkökulmasta hoito liittyy kasvun, oppimisen ja kehityksen tarpeisiin. Päivähoidossa yhdistyvät siten lapsen etu ja toisaalta lapsiperheiden hoitoratkaisut ja arkielämän sujuvuus sekä yhteiskunnan lapsipolitiikka. (Niikko 2008, 69; Karila 2013, 26.)

Varhaiskasvatus määritellään pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, jonka tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus nähdään näiden kolmen ulottuvuuden kokonaisuutena, jotka painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä lapsilla. Tästä kokonaisuudesta puhutaan myös nimellä educare-mallina ja toimii perustana suomalaiselle varhaiskasvatukselle. Varhaiskasvatuksen katsotaan kattavan ikävuodet syntymästä kahdeksan vuoden ikään. (Hujala ym. 2007, 8-10; Reunamo 2007, 101; Hännikäinen 2013, 30.)

Yhteiskunta järjestää, tukee ja valvoo varhaiskasvatusta. Tällä pyritään varmistamaan varhaiskasvatuksen suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus vuorovaikutuksessa sekä yhteistoiminnassa. Lapsen omaehtoinen leikki on myös varmis-

tettava hyvän laadun takaamiseksi. Varhaiskasvatusta järjestetään eri varhaiskasvatuspalveluissa, joista päiväkodit ovat yksi. Muita palveluita ovat muuan muassa avoin toiminta sekä perhepäivähoito. Näitä varhaiskasvatuspalveluita tuottavat kunnat, yksityiset palveluntuottajat, järjestöt sekä seurakunnat. (THL 2005, 11–12; Reunamo 2007, 101.)

Suomalainen päivähoito osana perhe-, sosiaali-, koulutus- ja työvoimapolitiikkaa on kansainvälisesti katsottuna ykkösluokkaa. Myös päivähoitolakimme on maailmanlaajuisesti tarkastellen ainutlaatuinen: se antaa subjektiivisen oikeuden jokaiselle lapselle varhaiskasvatukseen päivähoito-organisaatiossa. Suomalaisen päivähoidon vahvuusalueena onkin sen kasvatuksellisen tehtävän ja sosiaalipalvelullisen (hoidollisen) tehtävän liittäminen yhteen. Tästä syystä olisikin tärkeää, että subjektiivinen päivähoito-oikeus pidettäisiin edelleen voimassa, kun eduskunnassa pohditaan mahdollisia muutoksia päivähoitolakiin. (Hujala ym. 2007, 12–13.)

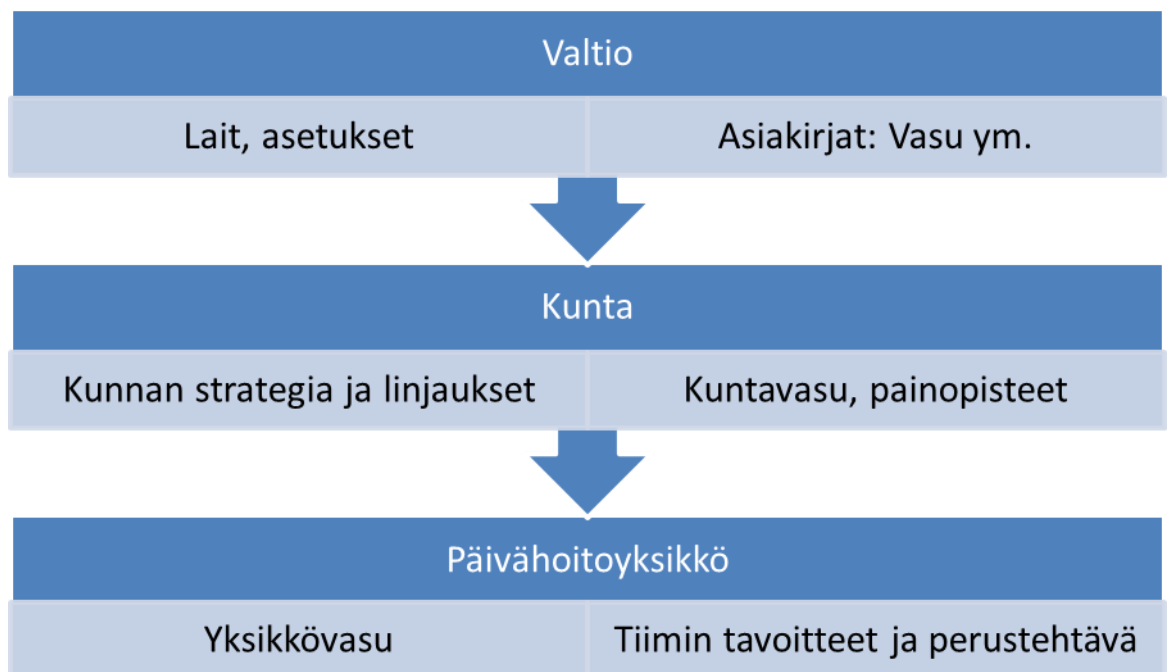
Lapsen perustarpeet ovat pysyneet samoina koko päivähoidon historian ajan, mutta viime vuosina varhaiskasvatuksen käytännössä on tapahtunut suuri muutos: pedagogiikan tasolla on tapahtunut kehitystä aikuisjohtoisuudesta lapsilähtöiseen ajatteluun. Nyt pyritään korostamaan kunkin lapsen omaa asemaa ja yksilöllisyyttä. Varhaiskasvatusta toteuttaa päiväkodeissa varhaiskasvatuksen ammattilaiset, joita ovat lastentarhanopettajat (kasvatustieteen kandidaatit sekä sosionomit) ja lastenhoitajat (lähihoitajat sekä lastenhoitajat). Näin henkilökunta muodostaa moniammatillisen kasvattajayhteisön. Päivähoitoyksiköissä työskentelee näiden lisäksi myös konsultoiva erityislastentarhanopettaja, jolta voi pyytää tukea hankaliin tilanteisiin päiväkodin arjessa. (Hujala ym. 2007, 13; Mikkola & Nivalainen 2009, 15.)

3.2 Varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat

Varhaiskasvatusta ohjataan sekä valtakunnallisilla että kunnan omilla asiakirjoilla. Valtakunnalliseen ohjaukseen sisältyvät päivähoitoa koskevat lait ja asetukset sekä varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. Näiden lisäksi varhaish-

kasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat varhaiskasvatuksen sisältöä, laatua ja kuntien vasujen laatimista. Kunnalliseen ohjaukseen sisältyy puolestaan kuntien varhaiskasvatuksen linjaukset ja strategiat, kuntien varhaiskasvatussuunnitelma, yksikön varhaiskasvatussuunnitelma sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. (THL 2005, 9.)

Kunnan laatiman vasun lähtökohtana ovat valtakunnalliset varhaiskasvatuksen perusteet ja siinä otetaan huomioon kunnan omat linjaukset, strategiat ja tavoitteet. Yksikön varhaiskasvatussuunnitelma on kunnan vastaavaa yksityiskohtaisempi ja siinä kuvataan yksikön varhaiskasvatuksen lähtökohdat sekä niiden toteutuminen arjessa. Mahdolliset yksikön erityispiirteet tai painotukset kuvataan siinä. (THL 2005, 9.) Alla olevassa kuviossa kuvataan näitä eri ohjauksen tasoja.

Kuvio 1. Ohjaavien asiakirjojen tasot kasvattajan työssä. (Lähde: Mikkola & Niivalainen 2009, 12.)

Vuonna 2004 julkaistiin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jotka laadittiin yhteistyössä entisen Stakesin, nykyisen THL:n, sosiaali- ja terveysministeriön,

opetusministeriön, opetushallituksen sekä Suomen kuntaliiton ja alan asiantuntijoiden kanssa. Kyseessä on valtakunnallinen varhaiskasvatuksen laadun ja sisällön ohjausväline. Sen pohjana ovat valtioneuvoston periaatepäätöksenä 28.2.2002 hyväksymät Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, jotka sisältävät yhteiskunnan järjestämän ja valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet. Kunnissa käynnistyi tämän jälkeen varhaiskasvatussuunnitelmatyö, jonka myötä päivähoidon arvot ja toimintatavat on otettu perusteellisen tarkastelun ja määrittelyn alle. (Mikkola & Nivalainen 2009, 13; Reunamo, 101.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan kasvattajien tehtävä on huolehtia, että kasvamisen kolme kasvatuspäämäärää viitoittavat toimintaa tasapainoisesti ja riittävän syvällisesti. Nämä ovat lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen sekä itsenäisyyden asteittainen lisääminen. Varhaiskasvatussuunnitelma ja pedagoginen suunnittelu moniammatillisessa työyhteisössä vaatii kykyä yhteistyöhön ja itsearviointiin. (Eskel & Marttila 2013, 89).

3.3 Lapsilähtöisyys

Lapsilähtöisyyden käsite nousi esiin 1980-luvun loppupuolella, kun kriittinen tarkastelu alettiin kohdistaa päivähoidon sisältöön ja laatuun. Lapsilähtöisyys onkin yksi varhaiskasvatuksen sisällöllisen kehittämisen ydinajatuksia.

Käsityksessä korostuu ajatus lapsesta aktiivisena oppijana; kasvattajan tehtävä ei ole tarjota lapselle valmiita oppimiskokemuksia vaan antaa tilaa lapsen oman oppimisprosessin muotoutumiselle. Viime kädessä oppimisen säätelijä on lapsi itse, ei kasvattaja. (Hujala ym. 2007, 55; Mikkola & Nivalainen 2009, 12–14.)

Perusajatuksena lapsilähtöisyydellä on pyrkiä luomaan kasvatuskäytännöt niin, että ne vastaisivat jokaisen lapsen yksilöllisiä tarpeita. Kasvatusprosessin sisältöjen, menetelmien ja tavoitteiden tulee olla lapsesta lähtöisiä. Tämä asettaa kasvattajan toiminnan päähuomion lasten havainnoimiseen, kuuntelemiseen

sekä tutustumiseen lapsen elämään kokonaisuudessaan. Lapsen omat mielenkiinnon kohteet ja arkipäivän kokemuksista nousevat kysymykset ovat oppimisen lähtökohtia, koska lapsi oppii parhaiten taitoja ja tietoja jotka häntä itseään kiinnostavat. (Hujala ym. 2007, 55–56.)

Lapselle on annettava vastuuta omasta oppimisestaan; mahdollisuuksia yrittää itse, erehtyä ja korjata virheitään. Kasvattajan roolina on antaa tukea ja ohjausta lapsen tarpeiden mukaan. Havainnoimalla ja arvioimalla lapsia voidaan kullekin lapselle luoda yksilöllinen suunnitelma omaehtoisen oppimisen tueksi. Kasvattajalla on tärkeä rooli havainnoida, arvioida ja dokumentoida jatkuvasti lasta voidakseen tukea häntä mielekkäällä tavalla. (Hujala ym. 2007, 56.)

Näennäisestä lapsilähtöisyyspuheesta huolimatta päivähoidossa painotetaan edelleen ensisijaisesti kasvatusta- ja opetussuunnitelmia sekä erilaisten tietojen ja taitojen opettamista. Lapsen kokonaisvaltainen kohtaaminen ja hänen tunteidensa tunnistaminen eivät ole itsestäänselvyys vaan asia, joka jätetään usein yksittäisen työntekijän henkilökohtaisten taitojen ja vaistojen varaan. Arkitilanteissa on kunnioitettava jokaisen lapsen yksilöllisiä piirteitä ja sen hetkistä kehitystasoaan. Kun tietää lapsen perusluonteen, häneen osaa suhtautua oikein. Jo hyvin pieni lapsi osaa lukea ympäristönsä tunnekieltä. Se tapa, jolla aikuinen huomioi ja kohtaa lapsen sekä vastaa hänen tarpeisiinsa, herättää aina erilaisia tunteita, kuten mielihyvää tai pelkoa. Perusturvallisuus kehittyy ja vahvistuu lapsella aina kun hän saa osakseen hyväksyntää ja läheisyyttä. Lapselle on tärkeää tietää, että hän on erityinen ainakin jollekin aikuiselle. Kasvattajat olettavat toimivansa lapsilähtöisesti, mutta havainnot ovat osoittaneet arkirutiinien pohjautuvan vielä paljolti aikuiskeskeisyyden perinteeseen. Ristiriita perustuu osaltaan siihen, että lapsilähtöisyys on vasta kasvattajien tietoisuuden tasolla, eikä sen merkitystä käytännön toiminnan uudistajana täysin hahmoteta. (Hujala ym. 2007, 31; Mikkola & Nivalainen 2009, 15–20 & Tiusanen 2008, 79.)

3.4 Osallisuus

Kasvatuksessa on aina kyse lapsen ja hänen kasvuaan ohjaavan aikuisen välisestä valtasuhteesta. Pedagoginen ote varhaiskasvatuksessa on pikkuhiljaa vahvistunut vuosien myötä ja samalla valtasuhde kasvattajan ja lapsen välillä on kokenut muutospaineita. Lapsia halutaan nykyään pitää aktiivisina ja aloitteellisina toimijoina, jotka itse rakentavat ymmärrystään vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristön kanssa. Näkemys lapsesta aktiivisena ja pätevänä toimijana omassa yhteisössään on korostunut. (Turja 2011, 42–43.)

Yksi osallisuuden määrittely koostuu kolmesta seikasta: kunnioittamisesta, rutiinista ja raportoinnista. Kunnioitus tarkoittaa sitä, että lasta tulee kunnioittaa hänen näennäisestä erilaisuudesta huolimatta. Ennen kaikkea tämän määrittelyn mukaan tulee kunnioittaa lapsen ääntä; äänellä lapsi ilmaisee mielipiteensä häntä koskevasta asiasta. Rutiini tarkoittaa, että lapsen osallisuuden pitäisi olla osa normaalikäytäntöjä eikä kertaluontoinen tapahtuma. Osallisuuden tulisi olla perustana kaikelle vuoropuhelulle lasten ja kasvattajien välillä. Raportointi tarkoittaa puolestaan sitä, että lapselle tulisi tehdä jälkikäteen selväksi, miten hänen ääntään on kuultu ja otettu huomioon, eli miten lapsi on asiaan vaikuttanut. (Heinonen & Kuikka 2013, 219.)

Lapselle osallisuus ja tunne yhteenkuuluvuudesta merkitsevät sitä, että hänellä on mahdollisuus tulla kuulluksi jokapäiväisissä leikeissään ja askareissaan. Osallisuus on yhdessä elämiseen liittyvä kokemus, jonka perustana on kohdaksi tuleminen; toisin sanoen lapsi kokee olevansa turvassa ja hänen tarpeensa tyydytetään. Tämän lisäksi lapsella tulisi olla aito mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua yhteisönsä elämään. Osallisuus kasvuyhteisössä on kuitenkin enemmän kuin mahdollisuus osallistumiseen tarkoittaen sitä, että henkilö ei ole passiivinen ympäristön ohjaama olento, vaan saa itse vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Osallisuus näin ollen toteutuu ja saa mahdollisuutensa aina vuorovaikutuksessa. (Eskel & Marttila 2013, 78; Lipponen ym. 2013, 161.)

Lasten toimiessa ja osallistuessa yhteiseen tekemiseen päiväkodissa he saavat kokemuksia tekemisestä ja omasta toiminnastaan. Näiden kokemusten kautta

lapset oppivat, miten kyseisissä tilanteissa toimitaan ja miten he itse niissä toimivat. Heidän oppimat asiat puolestaan vaikuttavat siihen, miten he ottavat osaa tekemiseen tulevissa tilanteissa. Tällä tavalla lasten omat kokemukset ja käsitykset itsestään toimijoina vaikuttavat keskeisesti siihen, miten he toimivat erilaisissa tilanteissa. Täten osallisuudella ja kokemuksella osallisuudesta on suuri merkitys lapsen identiteetin kannalta. Käytännössä siis sen kannalta, kuka lapsi kokee olevansa ja keneksi sekä millaiseksi hän haluaa tulla. (Lipponen ym. 2013, 162.)

Kasvattajien tulisi mahdollistaa aikuisten ja lasten yhteisössä hyvän ilmapiirin, jossa lapset voivat kokea yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta. Lisäksi yhteistoiminnallista oppimista arvostavassa ryhmässä aikuisilla on lupa osallistua lasten leikkeihin ja lapset pääsevät osallisiksi aikuisten arkeen liittyvistä puuhista. Mitä luottavammin aikuiset suhtautuvat itseensä ja lapsiin toimijoina, sitä paremmin he voivat tarttua lapsilta tuleviin haasteisiin ja lähteä rakentamaan aikuisten ja lasten yhteisöä, jossa lapset kokevat olevansa mukana suunnittelemassa ja vaikuttamassa. (Eskel & Marttila 2013, 90; THL 2005, 16.)

4 PIENRYHMÄTOIMINTA PÄIVÄHOIDOSSA

4.1 Pienryhmätoiminnan pedagogiikkaa

Perinteisesti päivähoidossa on ohjattu suuryhmiä aikuisjohtoisesti, jolloin kaikki lapset ovat tehneet samaa toimintoa yhtä aikaa, kasvattajan mallin mukaan. Kaikki nämä toiminnot ja toimintatuokiot ovat tapahtuneet aikuisen johdolla ja aikuisen ideoimina aikuisjohtoisesti, olipa lapsi niistä kiinnostunut tai ei. Jos lapsi ei ole sopeutunut tähän toimintatapaan, hänet on poistettu toiminnasta ja laitettu sivuun istumaan, pahimmillaan pois koko huoneesta. Tällöin lapsi on joutunut kokemaan epäonnistumisen ja hylkäämisen tunteen. Tästä on hyvin pitkä matka lapsilähtöiseen ja lasta kunnioittavaan toimintamalliin. (Opas 2013, 158.)

Nyky aika vaatii lapsen yksilöllistä huomioimista ja hänen aktiivista omaa osallistumistaan kasvuunsa, kehitykseensä ja oppimiseensa kuuluvaan toimintaan. Leikki-, tunne- ja sosiaalisten taitojen kehittymisen tiedetään niin ikään edellyttävän vuorovaikutusta sekä lasten kesken että tuttujen aikuisten kanssa. Pienryhmä antaa mahdollisuuden tähän lapsen kasvuun ja myönteiselle ilmapiirille. Pienryhmässä hyvä vuorovaikutus auttaa lisäksi pitämään tilanteiden stressaavuuden riittävän pienenä. Yhteenkuuluvuus rakentuu yhteisen tekemisen ja yhdessä olemisen avulla. Kasvattajien tehtävänä onkin luoda sellainen ympäristö, jossa lapsen kasvu tapahtuu esteittä. (Opas 2013, 159.)

Pienryhmätoiminta on yhteisöllisyyteen liittyvä pedagoginen valinta, joka perustuu pääasiassa vuorovaikutuksen merkitykseen lapsen kehityksessä. Toiminnalla on mahdollista edistää kasvattajan ja lapsen välistä sekä lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja näin edistää yhteisöllisten kasvutavoitteiden saavuttamista. Se mahdollistaa lisäksi kasvattajien toiminnan, keskustelun ja havainnoinnin jokaisen lapsen kanssa sekä helpottaa lapselle yksilöllisten toimintatapojen huomioon ottamista. Samalla kasvattajien sensitiivisyys lapsia kohtaan paranee ja lapset kokevat tulleen huomioiduiksi ainutlaatuisina yksilöinä. Suuryhmässä usein lapset muuttuvatkin kasvattajien silmissä osaksi ryhmää, vaikka heidät tulisi huomioida yksilöllisesti. Kasvattajat pystyvät

pienryhmätoiminnan avulla suunnittelemaan toiminnan niin, että jokainen pienryhmän jäsen tulisi huomioiduksi. Pienryhmätoiminta myös mahdollistaa realistisen ja toimivan perustan lasten havainnointiin ja arviointiin. (Fonsén ym. 2011, 55; Koivisto 2007, 122-123; Mikkola & Nivalainen 2009, 33; Opas 2013, 158-159 & Peränen 2011, 19-20.)

Pienryhmät muodostetaan joko pysyviksi tai erilaisten toiminnallisten tilanteiden mukaan vaihtuviksi. Pienryhmätoiminta ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapset toimisivat välttämättä koko päivän näissä ryhmissä, vaan toimivat esimerkiksi ainoastaan ohjatun toimintatuokion ajan. Pennington (Pennington 2005, 9) määrittelee pienryhmän kooksi 2-30 jäsentä, mutta päivähoidon piirissä pienryhmät ovat usein kooltaan 4-8 lasta. Päivähoidossa koko määrittyy usein suoraan lain määäämästä suhdeluvusta lasten ja kasvattajien välillä: alle kolmevuotiaiden ryhmässä on oltava yksi aikuinen neljää lasta kohtaan, yli kolmivuotiaiden ryhmässä on oltava yksi aikuinen seitsemää lasta kohtaan. (Raittila 2013, 81; Opas 2013, 160.)

On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että jos pysyvillä pienryhmillä on myös pysyvät ohjaajat jäljitellään käytännössä perhepäivähoidon rakennetta. Perhepäivähoidon vahvuutta eli kodinomaisuutta ei kuitenkaan saavuteta sillä, että ns. suhdelukuaikuinen vastaa suhdelukulapsistaan. Päiväkodissa varhaiskasvatuksen laatu rakennetaan eri vahvuuksien varaan. Pysyvillä pienryhmillä ei näin ollen tarvitse olla pysyviä ohjaajia. Kun pysyvillä ryhmillä on vaihtuvat ohjaajat, ryhmän kasvattajien osaaminen voidaan käyttää täysimääräisesti hyväksi eikä toiminnasta tule tällöin yksipuolista. (Kalliala 2012, 160.)

4.2 Ryhmän koko ja sen vaikutus lapseen

Ryhmäkoko on yksi varhaiskasvatuksen keskeisimmistä laatutekijöistä; mitä pienemmässä ryhmässä lapsi voi olla, sen helpompaa ja turvallisempaa hänen on olla oma itsensä, kontrolloida omaa toimintaansa ja tulla yksilönä näkyväksi. Pienessä ryhmässä lapsi voi toimia lähikehityksen vyöhykkeellä kasvattajan

tukemana sekä kasvattajan on myös helpompi havainnoida ja suunnata lapsen toimintaa kuin suurryhmässä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31; Kalliala 2012, 157.)

Lasta tulisikin suojella liian suurelta vuorovaikutussuhteiden määrältä, sillä rauhallinen arki pienessä ryhmässä lisää lapsen hyvinvointia, mutta myös kasvattajien hyvinvointi lisääntyy kun voi keskittyä aidosti yksittäiseen lapseen. Ryhmän sisäisten vuorovaikutussuhteiden määrä voidaan laskea seuraavasti: kuvitteellisesti jokaisesta lapsesta lähtee lanka jokaiseen ryhmän lapseen. Ryhmä, jossa on 22 lasta ja kolme aikuista, muodostaa $24 \times 25 = 600$ hengen vuorovaikutusverkoston. Pienryhmässä, jossa on seitsemän lasta ja yksi aikuinen vastaava määrä on $7 \times 8 = 56$. Pienryhmän sisäiset vuorovaikutusverkostot ovat näin ollen monin kerroin pienemmät, jolloin lapsi välttyy kehitystasoonsa nähden liian vaativalta vuorovaikutukselta. (Mikkola & Nivalainen 2009, 20–34.)

Vaikka lapsilla on tarve hakeutua toisten lasten seuraan, alle kouluikäisellä lapsella ei ole vielä riittäviä taitoja yhdessä toimimiseen. Siksi vuorovaikutus toisten lasten kanssa on paitsi palkitsevaa myös kuluttavaa. Tästä johtuen suurryhmä herättää lapsessa helposti ahdistusta, pelkoa ja kiukkua. Suurryhmässä tunteet myös tarttuvat helposti, mikä voi pahimmillaan haitata koko ryhmän toimintaa. On hyvä ottaa huomioon, että vaikka kaksivuotias on innokas ottamaan kontaktia muihin, hän ei hallitse vielä tarvittavia keinoja. Siksi koko päivän kestävä, jatkuva yhdessäolo muiden kanssa ei johda sosiaalisten taitojen lisääntymiseen vaan stressiin. Jatkuvat negatiiviset toverikokemukset puolestaan eivät opeta lasta, vaan nostavat stressihormonien tasoa. Ryhmässä selviytyminen ei ole myöskään 2-3- vuotiaan kehitystehtävä ja stressi lapsella on sitä suurempi, mitä enemmän hän joutuu olemaan kontaktissa muiden lasten kanssa ja mitä vähemmän hänellä on ikänsä puolesta kapasiteettia tähän. (Keltikangas-Järvinen 2012, 84-85; Mikkola & Nivalainen 2009, 19-32.)

Usein ajatellaan, ettei pieni lapsi voi kokea stressiä. On kuitenkin todistettu, että jo sikiöllä voi olla stressi, jonka vaikutukset ulottuvat pitkälle elämään. Stressi tarkoittaa ristiriitaa ulkoisten vaatimusten ja ihmisen oman selviytymiskyvyn

välillä. Tällainen ristiriidan syntyminen ei katso ikää; yksin jääminen tuntemattomien seuraan aiheuttaa vuoden ikäisellä vauvalla stressiä, vaikka hän ei sitä itkulla osoittaisikaan. Aikuinen saattaakin tulkita lapsen stressitilan sopeutumiseksi uuteen tilanteeseen. (Keltikangas-Järvinen 2012, 77-78.)

Kun yhdessäolon vaatimus tulee lapselle sopivassa iässä, ei stressitaso päivän mittaan nouse. On todettu, että aikoina, jolloin pienen lapsen aivot kehittyvät erityisen nopeasti, vanhempien läsnäolo auttaa estämään kortisolin nousua. Kun lapsi kohtaa stressaavan tilanteen eikä hänellä ole vielä keinoja selvitä niistä, vanhemman läsnäolo auttaa. Päiväkodissa on kuitenkin usein ryhmässä niin paljon lapsia, että heille ei riitä konfliktitilanteissa aikuisia suojaksi. Suomalaisissa kasvatuserinteissä on harha, että jos lapsella ei ole kykyjä johonkin, kyvyt syntyvät kun lapsi laitetaan tilanteeseen, jossa näitä kykyjä tarvittaisiin. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa vaan lapsi ottaa käyttöönsä sellaiset toimintamallit jotka hän osaa. Sen lisäksi, että mallit saattavat olla virheellisiä, ne saattavat estää oikeiden mallien kehittymisen. (Keltikangas-Järvinen 2012, 85-103.)

4.3 Tiimityö

Lapsen laadukkaan kasvun ja kehityksen mahdollisuuksiin vaikuttaa se, missä määrin kasvattajat kokevat kasvatuksen yhteisenä hankkeena. Päiväkodeissa työskennellään nykyään usein 3-6 hengen tiimeissä ja siksi jokaisen työntekijän on oltava valmis ja motivoitunut tekemään töitä yhdessä muiden työntekijöiden sekä eri ammattiryhmien kesken. Opas (2013, 143) on määritellyt tiimin pieneksi ryhmäksi ihmisiä, joilla on toisiaan täydentäviä taitoja, pitävät itseään yhteisvastuussa suorituksistaan sekä ovat sitoutuneet yhteiseen päämäärään, yhteisiin tavoitteisiin ja toimintamalliin. Päivähoidossa tiimillä on oltava selkeä perustehtävä, tavoitteet ja rakenteet. Perustehtävä on jatkuvassa liikkeessä, joten sitä on muistettava tarkastella säännöllisin väliajoin. Tiimillä on sosiaalista lähikontrollia ja lähitukea jäsenilleen tuottava vaikutus. Lähikontrolli tarjoittaa

negatiivisten ilmiöiden havainnointia ja välttämistä sekä tiimin jäsenten ohjaamista toimimaan yhteisesti sovitulla tavalla. Lähituki taas tarkoittaa toisen tiimin jäsenten antamaa tukea, jotta jokainen selviää vaikeista tilanteista yhdessä keskustelemalla. (Opas 2013, 143-153; Mikkola & Nivalainen 2009, 76; Hujala ym. 2007, 24.)

Tiimityö on ennen kaikkea vuorovaikutusta, jonka laatu näkyy koko ryhmän ilmapiirissä. On ensiarvoisen tärkeää, että ilmapiiri on lapsen kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle myönteinen ja suotuista. Tiimissä sovitaan mitä tehdään, ja tehdään niin kuin on sovittu. Tiimityön etuna on, että lasten tilanteita voidaan pohtia yhdessä ja saada ymmärrystä sekä vahvistusta yhteisille toimintatavoille ja tavoitteille. Onnistuessaan se toimii peilipintana kasvattajan oman ammatillisuuden ja ammattitaidon kehittymiselle. Yhteinäinen linja vahvistaa yhtenäisiä työtapoja, jonka ansiosta lasten rajapinnat vahvistuvat, kun jokainen kasvattaja asettaa rajoja johdonmukaisesti, sekä ohjaa ja kannustaa lasta päivittäisissä tilanteissa. Tiimityö vaatii kuitenkin psyykeeltään vakaita työntekijöitä, jotka pystyvät itsenäisesti pitämään rajoista kiinni sovitulla tavalla ettei lasten rajattomuus siirtyisi kasvattajiin. (Opas 2013, 143; Mikkola & Nivalainen 2009, 76-77.)

Tiimi, joka toimii ja jota johdetaan oikein, mahdollistaa sellaisten kasvatuksellisten päämäärien kuten toisten huomioon ottamisen, itsesäätelyn, luovuuden, oikeudenmukaisuuden sekä tavoitteellisuuden mukaisten valmiuksien saavuttamista. Tiimityö mahdollistaa yhteisöllisyyden toteutumisen päivähoidossa. Tiimissä kasvattajat toimivat vuorovaikutuksen osapuolina ja mallina niin lapsille kuin perheillekin. (Opas 2013, 142.)

4.4 Ilmapiiri ja melutaso

Päiväkodin melu on stressin lähde. Suomessa on annettu kansainvälisen terveysjärjestön (WHO:n) mukaiset melutason ohjearvot, joihin tulisi päästä vuoteen 2020 mennessä julkisissa tiloissa. Opetustiloissa melu ei saisi ylittää

35:tä desibeliä, mutta tästä huolimatta päiväkotien keskimääräinen desibelimäärä on paljon korkeampi. Melulla on haittavaikutuksia kaikkiin kognitiivisiin toimintoihin, kuten oppimiseen, muistiin, keskittymiseen ja kielen käsittelyyn. Päiväkodin nuorimmille jatkuvan melun haitallisin seuraus on puheen erottamisen vaikeus: lapsi ei erota kunnolla puheen äänteitä. Äänteiden erottaminen on välttämätön edellytys sille, että lapsi pystyy ymmärtämään sekä tuottamaan itse puhetta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 67-71; 90-92.)

Ilmapiirin on todettu rahoittuvan selkeästi lapsiryhmässä kun lapset jaetaan pienryhmiin. On myös huomattu, että pienryhmätilanteet pysyvät rauhallisempina ja melutaso alhaisena verrattuna suurryhmiin. Tähän liittyen Reipas on tehnyt mielenkinntoisen havainnon: kun melutaso pysyy alhaalla ja ilmapiiri rauhallisena, se vaikuttaa aikuisiin myönteisesti lisäämällä heidän hyväntuulisuuttaan ja rauhallisuuttaan ja tämä taas vaikuttaa lapsiin lisäämällä heidän rauhallisuuttaan. Näin syntyy myönteisyyden kehä. (Reipas 2012, 25; Sahaviita 2012, 33.) Erityisesti juuri yllämainittu havainto voisi toimia kannustimena kasvattajille epäröidessään pienryhmätoiminnan aloittamista. Nykyään nimenomaan suuret ryhmäkoot lisäävät melutasoa ja lasten keskittymisvaikeuksia jotka puolestaan heijastuvat kasvattajille väsymisenä ja ryhmän hallinnan vaikeutena.

4.5 Leikkialuepedagogiikka

Leikkialuepedagogiikka on pienryhmätoiminnan lisäksi toinen 2000-luvulla yleistynyt pedagogisen toimintaympäristön järjestämisen tapa. Se kytkeytyy pienryhmätoimintaan siten, että leikkialuepedagogiikkaa toteutetaan lasten vapaan toiminnan organisoimiseksi erityisesti iltapäivisin, kun useampi pienryhmä toimii yhdessä käyttäen yhteisiä tiloja samanaikaisesti. (Raittila 2013, 86–91.)

Leikkialuepedagogiikkaa voidaan toteuttaa kahdella tavalla: toisessa aikuiset rakentavat erilaisia valmiita leikkipisteitä ja toisessa on tarjolla lapsille erilaisia tilavaihtoehtoja, johon he itse voivat keksiä ja rakentaa leikkinsä. Tarjolla olevis-

ta leikeistä tai leikkitiloista tehdään kuvat, joiden perusteella lapset voivat valita mitä he haluaisivat tehdä. Tällaisia leikkipisteitä voi olla esimerkiksi lukunurkka, legot, kotileikki, roolivaatteet tai muovailu. Kasvattajan rooli on joko olla mukana leikissä tai seurata sivusta leikin sujumista ja auttaa lapsia hienovaraisesti tarvittaessa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 185; Raittila 2013, 86–91.)

Oleellista on, että kullekin leikkialueelle on määritetty tietty osallistujamäärä ja kun joku leikkikohde on saanut osakseen maksimimäärän valintoja, ei sitä voi enää valita. Leikkialuepedagogiikan voi nähdä pienryhmätoimintana, mutta yleisesti se mielletään pienryhmätoimintaan kytkeytyväksi tavaksi järjestää vapaa leikki. (Raittila 2013, 86.)

5 KEHITTÄMISHANKKEESSA KÄYTETYT MENETELMÄT JA TOTEUTUS

5.1 Kehittämishankkeessa käytetyt menetelmät

Tein toiminnallisen opinnäytetyön, eli kehittämishankkeen. Toiminnallinen opinnäytetyö eroaa tutkimuksesta siten, että siinä pyritään kehittämään tai korjaamaan jokin ongelmakohta. Tästä syntyy lopuksi aina jokin tuotos, kuten tässä tapauksessa luotiin idealehtinen.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä suuressa osassa opinnäytetyöraporttia on itse kehittämishankkeen prosessin kuvaus. Tästä johtuen on erittäin tärkeää, että kaikki palaverit sekä muut tapaamiset ja keskustelut tulee kirjata sisältöineen ja päivämäärineen ylös. Muistiot ja raportit muodostavatkin keskeisen osan dokumentaatiosta, sillä tiedon ei tule perustua vain muistin varaan. Muistioiden avulla voidaan kuvata kehitysprosessin eri vaiheita, jotka lopulta muodostavat aikajanan ja ulkopuolisten on helppo seurata prosessin kulkua. (Salonen 2013, 24.)

Vaikka toiminnallisessa opinnäytetyössä ei tutkita asioita, kuuluu kuitenkin tutkimuksellinen selvitys kehittämishankkeen toteutustapaan. Yleisin syy käyttää selvitystä on, että halutaan saada selville kohderyhmän tarpeita kehittämishankkeeseen liittyen. Selvitys oli myös tässä hankkeessa yksi käytetyistä menetelmistä. Selvityksenä käytettiin alkukartoitusta, joka toteutettiin sähköpostikyselynä. (Vilkkä 2006, 56.)

Haastattelussa ollaan yleensä suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavien kanssa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34 – 35). Aikataulun rajoittamissa puitteissa tavalliseen haastatteluun ei kuitenkaan ollut aikaa, joten päädyin sähköpostikyselyyn. Lähetin kyselyn ainoastaan Sinisiivet-ryhmän kasvattajille, koska hankkeeni kohdistui vain tähän ryhmään ja juuri heidän tarpeisiinsa. Sähköpostikyselyssä pyysin Sinisiipien kasvattajia keskustelemaan ja pohtimaan ilmenneitä ongelmia pienryhmätöinnässä ja tämän jälkeen kertomaan sähköpostilla niistä minulle. Tavoitteena oli saada selville tärkeimpiä asioita, joissa on

heidän kokemuksena perusteella eniten korjattavaa. Kysely oli siis hyvin avoin teemahaastattelu, sillä en halunnut rajata hanketta vielä tässä vaiheessa mihinkään tiettyyn ongelmaan.

Toisena menetelmä käytin kehittämishankkeessa tarkkailua. Tarkkailua tapahtui ensimmäisten viikkojen aikana harjoittelun alettua Tyksilän päiväkodissa ja tarkkailun kohteena oli pienryhmätoiminnan toimivuus ja sujuvuus. Tarkkailua tapahtui myös myöhemmässä vaiheessa kun olin alkanut käyttää eri keinoja pienryhmätoiminnan tukemiseksi ja halusin tietää miten muutokset vaikuttivat lapsiryhmään. Havainnointi olisi ollut hankkeeni kannalta antoisampi menetelmä, mutta minulla ei ollut vaadittavia resursseja siihen. Tein tarkkailustani kenttämuistiinpanoja, jotta muistaisin vielä jälkeenpäin oleelliset asiat raporttia kirjoittaessa. Kenttämuistiinpanoista selviää tarkasti itse tieto, tiedonlähde sekä muistiinpanotapa. Muistiinpanoja tehdessä tulee selkeästi erottaa mielipiteet sekä lähteistä saatu tieto. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 70.) Tarkkailustani olikin erittäin paljon hyötyä ja huomasin muun muassa ketkä lapsista eivät tule toimeen, ja kenet lapsista olisi hyvä sijoittaa eri pienryhmään.

Näiden yllä mainittujen menetelmien lisäksi oleellisena osana kehittämishanketta olivat keskustelut ja palaverit sekä niihin vahvasti liittyvä dialogisuus. Dialogisuus osoittautui keskeisimmäksi menetelmäksi kehittämishankkeessani. Käsitteellä tarkoitetaan keskustelua, vuoropuhelua tai kaksinpuhelua. Tavoitteena sillä on luoda yhteinen, uusi ymmärrys, jota ei voi yksin löytää. Aidon dialogin avulla on myös mahdollisuus laajentaa omaa ymmärrystä ja oppia. Tämä olikin kehittämishankkeeni perustehtävä: auttaa kasvattajia laajentamaan omaa ymmärrystä ja oppia uusia menetelmiä ja tapoja parantaakseen omaa toimintaansa toteuttaessaan pienryhmätoimintaa. (Mönkkönen 2007, 86 – 89.; Mönkkönen, 2002, 33.)

Dialogisuudessa kenties tärkein elementti on vastavuoroisuus, jossa osapuolet luovat tilannetta ja vaikuttavat molemminpuoliseen ymmärryksen syntyyn. Aidossa ja toimivassa dialogisuudessa yksilöt jakavat yhteisen merkityksen keskinäisessä ymmärryksessä, ja siten he myös voivat vaikuttaa toisiinsa. Toisen osapuolen hyväksyminen näkyy vuorovaikutuksessa kysymisenä, kuuntelemi-

sena ja kannanottojen yhteensovittamisena. Dialogisuutta tapahtui paljon joka-päiväisissä tilanteissa, mutta eritoten suunnitelluissa palavereissa, joita talven aikana pidimme. Materiaalina palavereista tuotin muistiot, joita pystyin hyödyntämään raportin kirjoitusvaiheessa. (Mönkkönen 2002, 33 – 34, 37, 42.)

5.2 Kehittämishankkeen prosessi

Kehittämishanke käynnistyi kesäkuun alussa 2013 ja päättyi toukokuussa 2014 valmiin opinnäytetyön palauttamiseen sekä sen esittelyyn. Alla olevassa kuviossa kuvataan prosessin kulkua kuukausittain ja sitä seuraavassa kappaleessa avataan hieman tarkemmin kyseistä prosessia.

Kuukausi	Prosessin vaiheet ja menetelmät	Toimijat	Tuotos
Touko-kesäkuu 2013	Yhteydenotto toimeksiantajaan	Tyksilän päiväkodin johtaja Heli Pyy	Toimeksianto Aiheen ideointi
Syyskuu 2013	Palaveri Muistioiden kirjoitus	Tyksilän päiväkodin johtaja Heli Pyy	Kehittämishankkeen alustavat suunnitelmat
Lokakuu 2013	Palaveri Kysely Muistioiden kirjoitus	Sinisiivet-ryhmän lastentarhanopettaja Sanna Viberg	Kehittämishankkeen tarkka aihe Opinnäytetyösuunnitelma Ideoita hankkeen toteutuksesta
Marraskuu 2013	Aiempiin tutkimuksiin tutustuminen Tarkkailu Muistioiden kirjoitus Dialogiset keskustelut	Sinisiivet-ryhmän lastentarhanopettaja Sanna Viberg sekä muut ryhmän kasvattajat Sinisiivet-ryhmä	Tiedon hankinta aiemmista tutkimuksista Ideoita hankkeen toteutukseen Tarkkailusta saadut muistiinpanot

Joulukuu 2013	• Palaveri • Tarkkailu • Dialogiset keskustelut • Valokuvaus • Muistioiden kirjoitus	• Sinisiivet-ryhmä	• Opinnäytetyöraportin tietoperusta • Alkuvalmisteluja hankkeen toteutukseen
Tammi- ja helmikuu 2014	• Hankkeen toteutus • Dialogiset keskustelut • Valokuvaus • Muistioiden kirjoitus • Tarkkailu	• Sinisiivet-ryhmä	• Hankkeen toteutus käytännössä • Toiminnan arviointi • Hankkeen päättäminen
Maalis- ja huhtikuu 2014	• Opinnäytetyöraportin kirjoitus		• Opinnäytetyöraportin tulososa • Idealehtisen suunnittelu
Toukokuu 2014	• Opinnäytetyöraportin viimeistely ja palautus	• Sinisiivet-ryhmän lastentarhanopettaja Sanna Vi-berg	• Valmis raportti & tuotos

Taulukko 1. Prosessin eteneminen kuukausittain. © Heidi Heinonen.

Touko-kesäkuun vaihteessa 2013 aloin miettiä intressejäni tulevaa opinnäytetyötä kohtaan ja tiesin heti toimeksiantajan olevan varhaiskasvatuksen piirissä, sillä lastentarhanopettajan pätevyyden hankkiminen edellytti opinnäytetyön liittyvän varhaiskasvatukseen. Aiemmin koulutukseni (sosionomi AMK) aikana olin suorittanut harjoitteluita kunnallisessa päivähoitoyksikössä, lastensuojelulaitoksessa sekä kolmannen sektorin mielenterveysyksikössä.

Yksityiseltä sektorilta ei löytynyt kokemusta, joten lähdin kartoittamaan mahdollisuksiani suorittaa harjoitteluni sekä opinnäytetyö yksityisessä päiväkodissa. Perehdyttyäni Turun yksityisiin päivähoitoyksiköihin, Tyksilän päiväkotikiinnos- ti eniten ja otin heihin yhteyttä kesäkuun alussa. Sain nopeasti tiedon, että harjoittelu sekä opinnäytetyön tekeminen heille onnistuu. Kesän aikana ei tapahtu-

nut suurta etenemistä prosessissa, mutta opintojen alettua syyskuussa otin jälleen yhteyttä Tyksilään ja sovimme ajan ensimmäiselle tapaamiselle.

Syyskuussa 2013 tapasin Tyksilässä tulevan ohjaajani Sanna Vibergin sekä päiväkodin johtajan Heli Pyyn. Heidän kanssaan keskustelimme tulevasta harjoittelusta sekä opinnäytetyön ideoista. Olin itse miettinyt joitakin ideoita, mutta halusin, että kehittämishankkeen olisi työelämlähtöinen ja pyysin heitä kertomaan omia ideoitaan ja toiveitaan. Heillä oli kaksi aihetta, joista lopulta valitsin pienryhmätoiminnan aloittamisen. Emme tällä kerralla lyöneet mitään kuitenkaan lukkoon vaan hauduttelin päässä ideoita näiden kahden vaihtoehdon välillä.

Lokakuussa otin jälleen yhteyttä Tyksilään, jotta saisimme lyötyä opinnäytetyön idean lukkoon tulevaa suunnitelmaseminaaria varten. Kuun lopussa pidimme toisen tapaamisen ohjaajani Sanna Vibergin kanssa ja kerroin valinneeni pienryhmätoiminnan aiheekseni. Sain kuitenkin kuulla, että pienryhmätoiminta oli jo aloitettu Sinisiivet-ryhmässä. Pienryhmätoiminta oli kuitenkin vielä hyvin epäselvää ja sekavaa sekä ryhmän kasvattajille että lapsille ja Viberg kertoi, että he kaipaivat siihen selkeytystä. Päätimme, että otan aiheekseni pienryhmätoiminnan tukemisen eri keinoin ja tuotoksena tekisin oppaan/idealehtisen onnistuneen pienryhmätoiminnan mahdollistamiseksi.

Palautin opinnäytetyösuunnitelman marraskuun alussa, mutta koska olin vasta muutamaa päivää aiemmin saanut tietää aiheen muuttumisesta, suunnitelmaa oli tarkennettava ja täydennettävä. Seuraavan kahden viikon aikana muokkasin opinnäytetyösuunnitelmaa ja kehitelin tulevaa kehittämishanketta. Marraskuun puolivälissä palautin uuden version opinnäytetyösuunnitelmastani sekä aloin etsiä aiempia tutkimuksia aiheeseen liittyen. Aiemmistä tutkimuksista löysin paljon materiaalia pienryhmätoiminnasta ja havaitsin muutamia seikkoja, jotka toistuivat jokaisessa tutkimuksessa. Miettiessäni tulevaa kehittämishanketta Tyksilään laitoin nämä seikat ylös ja aloin pohtia erilaisia keinoja pienryhmätoiminnan tukemiseksi mitä voisin käyttää Tyksilässä.

Marraskuun lopussa alkoi harjoitteluni Tyksilän päiväkodin Sinisiivet- ryhmässä. Ensimmäisten viikkojen aikana tutustuin Tyksilän tiloihin, lapsiin sekä henkilökuntaan; etsin omaa paikkaani ryhmässä. Joulukuu oli kovin hektistä aikaa ja pääpaino olikin joulujuhlaohjelman harjoittelemisessa, enkä näin ollen päässyt vielä toteuttamaan hanketta toivomallani tavalla. Kävimme kuitenkin monia dialogisia keskusteluja ohjaajani kanssa hanketta koskeviin suunnitelmiin liittyen. Tämän lisäksi pidimme palaverin joulukuun puolivälissä Sinisiivet- ryhmän kasvattajien kanssa ja kävimme läpi suunnitelmiani sekä kyselin heiltä mielipiteitä ja ehdotuksia hanketta kohtaan. Sovimme yhteistuumin projektini pääkohdista ja päätimme, että aloitan toiminnan heti tammikuun alussa lomien jälkeen.

Joululoman aikana pohdin ja suunnittelin itsenäisesti tarkan ohjelman ja aika- taulun itselleni. Tammikuussa aloitin kehittämishankkeen käytännössä ja seuraavien viikkojen aikana toteutin erilaisia pienryhmätoimintaa tukevia keinoja. Seuraavassa luvussa avaan yksityiskohtaisesti käytännön toteutusta. Tammi- ja helmikuun aikana onnistuin luomaan sellaiset lähtökohdat pienryhmätoiminnan jatkumiselle, ettei läsnäoloni ollut enää välttämätöntä vaan helmikuun puolivälin jälkeen pienryhmätoiminta jäi pyörimään suuremmista ongelmista Sinisiipien ryhmään ja pystyin lopettamaan harjoitteluni hyvillä mielin. Helmikuusta maaliskuuhun työstin raporttia hankkeen toteutuksesta sekä muokkasin vielä tietopuustaa. Maaliskuun lopussa esittelin tulosseminaarissa tuotoksen, eli idealehtisen pienryhmätoiminnan tukemiseksi sekä kuvasin toimintaani käytännössä. Huhtikuu kului raportin viimeistelyssä ja hienosäädössä kunnes toukokuun alussa palautin viimeisen version opinnäytetyöstäni arvioitavaksi.

5.3 Kehittämishankkeen toteutus

Sinisiipien ryhmässä pienryhmätoimintaa toteutettiin kolmena päivänä viikossa: maanantaina, torstaina ja perjantaina, ja pienryhmiin jakaannuttiin ainoastaan toimintatuokioiden ajaksi kello 9-10. Toimintatuokioille oli etukäteen määrätty teemat: jumppa, askartelu ja leikki. Kukin kasvattaja ohjasi jokaiselle kolmelle ryhmälle aina saman tuokion. Teemat vaihtuivat vuorotellen kasvattajilla työvuor-

rojen mukaan, kuitenkin pääperiaatteena niin, että teemat kulkivat viikon jaksossa. Kasvattajat pitivät siis jokaiselle pienryhmälle aina saman tuokion, kunnes kierros loppui ja oli kasvattajan teeman vaihdon vuoro. Pienryhmät olivat siis pysyviä, mutta kasvattajat vaihtuivat aina joka pienryhmäpäivä. Tähän malliin oli päädytty siksi, että kasvattajat olivat kokeneet sen heille helpoimmaksi. Pienryhmät oli nimetty ryhmiksi 1, 2 & 3. Tämä aiheutti kuitenkin sekaannusta joka kerta jakautumistilanteessa sekä aikuisille että lapsille.

Kasvattajat kokivat, että pienryhmätoiminnan toteutus kolmena päivänä on riittävä, joten sitä ei lähdetty muuttamaan. Kasvattajat eivät myöskään pitäneet ajatusta pysyvistä ohjaajista miellyttävänä. Halusimme yhdessä toimeksiantajan kanssa pitää pienryhmät kuitenkin pysyvinä ja muun muassa Saija Reipas (Reipas 2012, 19–20) kertoo opinnäytetyössään pysyvien pienryhmien positiivisista vaikutuksista, joten en nähnyt tarpeelliseksi lähteä muuttamaan tätä asiaa Sinisiipien ryhmässä. Pysyvissä pienryhmissä syntyy luottamus jokaiseen jäseneseen ja lapset uskaltaavat helpommin ilmaista itseään. Kun lapsi kokee olonsa turvallisiksi, hänen hyvinvointinsa lisääntyy. (Reipas 2012, 19–20.)

Käytin kehittämishankkeessa yhteensä kolmea eri tapaa, joilla pyrin tukemaan pienryhmätoimintaa Sinisiivet- ryhmässä. Päädyin ratkaisuihin tutustuttuani aiempiin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin, kritiikkiin sekä positiivisiin tuloksiin tutkimuksissa. Kuvaan näitä kolmea keinoa yksitellen seuraavissa kappaleissa.

5.3.1 Uusien ryhmien muodostus

Sinisiipien ryhmässä lapset oli jaettu kolmeen ryhmään, joissa kahdessa oli 7 seitsemän ja yhdessä 6 lasta. Kasvattajat olivat kuitenkin huomanneet syksyn aikana, etteivät ryhmät ole kovinkaan toimivia; kaksi ryhmää oli kovin levottomia, kun taas yksi ryhmä oli todella rauhallinen ja ”helppo”.

Ensimmäinen tehtäväni oli muodostaa uudet pienryhmät. Taatakseen toimivat pienryhmät, ryhmäjako tehdään tietoisesti. Tietoisesti harkitussa ryhmäjaossa ryhmät muodostetaan lasten iän, taitojen tai tavoitteiden mukaan. Kasvattaja on esimerkiksi huomannut, että tietyillä lapsilla on vaikeuksia jollakin kehityksen

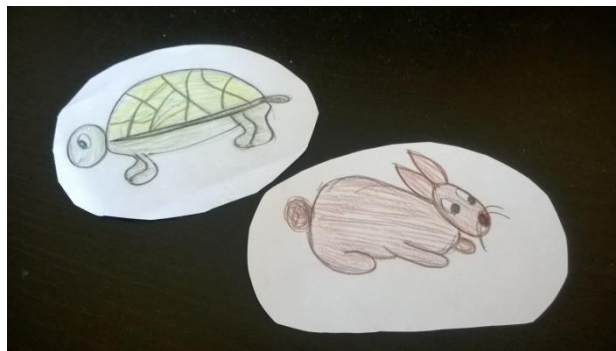
osa-alueella, jolloin tällaisista lapsista on voitu muodostaa oma pienryhmä. Tietoisesti muodostetuissa pienryhmissä oppimismahdollisuuksien arvo kasvaa, sillä kasvattajat voivat räätälöidä jokaiselle lapselle yksilölliset tarpeet oppimisen tueksi. (Wasik 2008, 517–519.)

Tässä vaiheessa tunsin jotenkuten ryhmän lapset ja heidän persoonallisuutensa, jotta pystyisin tekemään mahdollisimman toimivat pienryhmät. Yritin sijoittaa lapsia pienryhmiin heidän persoonallisuutensa, iän ja kaverisuhteiden perusteella. En ollut huomannut lapsista erityisiä vaikeuksia tietyillä kehityksen osa-alueilla, joten tavoitteena oli muodostaa sellaisia pienryhmiä, joissa olisi eriikäisiä, erilaisia persoonallisuuksia (rauhallisia, ujoja, aktiivisia jne.) sekä sellaisia lapsia, joiden kanssa ei ole vapaan leikin aikana yleensä paljon tekemisissä. Perusajatuksena taustana tälle oli se, että ryhmistä tulisi mahdollisimman tasaiset, eikä mikään ryhmä olisi levottomampi kuin toinen.

Suunnittelin uusien pienryhmien kokoonpanot joulukuun aikana, jonka jälkeen kysyin ryhmän muilta kasvattajilta mielipiteitä ryhmistä. Tehtyäni tämän jälkeen lopulliset ryhmät, aloitimme tammikuun alussa ryhmien muodostamisen käytännössä. Olimme sopineet harjoittelun ohjaajani kanssa, että aina se pienryhmä, jolla on jumppapäivä, on ohjattavani eli valitsisimme uuden nimen ja leikimme tutustumisleikin.

Mikkola & Nivalainen (2009, 34) toteaa, että kun lapsia jaetaan pienryhmiin, on tärkeää, että pienryhmät saavat itse valita nimensä. Tämä auttaa ryhmäytymisessä ja luottamus ryhmän jäseniin syntyy paremmin. Lisäksi Peränen (2011, 26) kertoo, että pienryhmien olisi hyvä saada itse päättää ryhmänsä nimi vaikka se saattaa olla lapsille vaikeaa sillä se lisää sitoutuneisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Olin valmistanut etukäteen kolme erilaista eläimen kuvaa, joista pienryhmän jäsenet saivat aina yksitellen kertoa minkä he haluaisivat oman ryhmänsä nimeksi. Tein eläinten kuvat siksi, että lasten olisi helpompi päättää ryhmälle nimi. Halusin antaa lapsille kuitenkin oikean valinnan mahdollisuuden, joten tein jokaiselle ryhmälle siksi kolme kuvaa joista valita mieluinen.

Huomasin, että ujommat lapset kokivat helpommaksi osoittaa haluamaansa eläintä kuin sanoa ääneen eläimen nimen. Otin tämän osoitus-käytännön mukaan kahdessa seuraavassakin ryhmässä sen toimivuuden ansiosta.

Kuva 1. Eläinkuvat. © Heidi Heinonen

Ensimmäisellä kerralla kohtasin yllättävän muuttujan, kun paikalla oli vain kolme lasta paikalla kyseisestä pienryhmästä, ja jokainen lapsi valitsi eri kuvan. Tilanne kuitenkin ratkesi arpomalla perinteisellä ”Entten tentten”-lorulla ja saimme yhteisymmärryksessä valittua ryhmälle nimen.

Nimervalintatilanne eteni käytännössä seuraavalla tavalla: Kerroin lapsille, että kuten he ovat ehkä huomanneet, heillä on nykyään ryhmäpäivinä uudet ryhmät. Nämä ryhmät pysyvät samoina aina kesän alkuun asti. Jotta aikuisten sekä lasten olisi helpompi muistaa kuka kuuluu mihinkin pienryhmään, saavat he keksiä ryhmälleen nimen. Nimen keksiminen tapahtuu niin, että laitan matolle kolme eläimen kuvaa, joista he saavat yksitellen valita sen eläimen, jonka haluaisivat mieluiten ryhmän nimeksi.

Lopuksi kun ryhmän nimi oli valittu, sanoin vielä lapsille, että ”te olette nyt (esimerkiksi) delfiinejä, aina kun on ryhmäpäivä ja aikuinen kutsuu delfiinejä, silloin kutsutaan sinua ja sinun ryhmääsi.” Kertasin vielä lapsille, ketkä kaikki kuuluvat heidän ryhmäänsä ja lopuksi leikimme pienen tutustumisleikin. Pienryhmät saivat nimet delfiinit, leijonat sekä nallet. Lapset omaksuivat hyvin nopeasti mihin ryhmään kuuluvat ja kasvattajien oli helpompi muistaa mihin ryhmään kukin lapsi kuuluu.

5.3.2 Kuvakorttien valmistaminen ja käyttö

Sen jälkeen kun kaikki kolme pienryhmää olivat saaneet uudet nimet, aloin tehdä jokaiselle pienryhmälle omaa kuvakorttia. Peränen (2011, 32) kertoi opinnäytetyössään pienryhmän jäsenten kuvien seinälle laittamisesta ja sen hyödyllisyydestä, mutta en ollut nähnyt minkäänlaista mallia sellaisesta.

Kuva 2. Kuvakorttien suunnittelua. © Heidi Heinonen.

Peränen kertoi, että he olivat laittaneet lasten kuvat seinälle ja askarrelleet ryhmän nimen mukaisen hahmon kuvien keskelle. Lähdin jalostamaan ideaa ja päädyin hahmottelemaan kuvakorttien mallia.

Kokeiltuani erilaisia ja erikokoisia kartonkeja päädyin A4- kokoiseen kartonkiin johon liimasin jokaisen ryhmän jäsenen kuvan. On tärkeää ottaa huomioon tauluja tehdessä, että lasten kuvat ovat riittävän suuria, jotta kauempaakin näkee kaikki ryhmän jäsenet. Toimeksiantajalta onneksi löytyi tähän tarvittavat kuvat, jotka olivat juuri sopivan kokoisia. Taulussa käytetyt lasten kuvat ovat eräisin Tyksilän päiväkodin ”koulukuvapäivältä”. Halusin myös, että tauluihin tulee ryhmän nimi sekä sanallisesti että kuvallisesti. Näin lapset osaavat katsoa itse kuka kuuluu nalleihin, leijoniin tai delfiineihin vaikka eivät vielä osaa lukea. Selkeyttä luo nimen kirjoittaminen kirjallisesti tauluihin. Mikäli pienryhmissä olisi pysyvät kasvattajat, voisi kasvattajienkin kuvat liimata kuvakortteihin. Tässä tapauksessa kasvattajat vaihtuvat, joten heidän kuviaan ei ollut tarpeellista laittaa kortteihin.

Kuva 3. Valmiit kuvakortit. © Heidi Heinonen.

Kun sain kortit valmiiksi, päätimme yhdessä ohjaajani kanssa, että voisin vielä laminoida kortit jotta ne kestäisivät varmasti päiväkodin arjessa. Korttien laminoinnin jälkeen mietin niille hyvän säilytyspaikan näkyvällä paikalla. Sinisiipien ryhmässä tällainen paikka löytyi erään huoneen kaappien ovista, missä osa lapsista ruokailee ja huoneessa vietetään paljon aikaa muulloinkin. Näin lapset pystyvät tarkastamaan itse aina silloin kuin haluavat, että kuka kuuluu mihinkin ryhmään. Myös vanhemmat pääsevät näkemään kuvakorteista kenen kanssa oma lapsi on samassa pienryhmässä.

5.3.3 Aamupiirin ajankohdan vaihtaminen

Kolmas keino millä halusin tukea Sinisiipien pienryhmätoimintaa, oli aamupiirin ajankohdan vaihtaminen. Harjoitteluni alussa huomasin jo ensimmäisten päivien aikana, että aamupiiri alkaa jo klo 8.00, ennen aamupalaa. Aiemmissa päiväko-deissa, joissa olen ollut töissä tai harjoitteluissa, aamupiiri on pidetty vasta aamupalan jälkeen, jolloin suurin osa lapsista on jo saapunut paikalle. Sinisiivetyrhmässä aamupiirissä olikin usein vain muutama lapsi paikalla ja lapsia tuotiin

ripotellen niin, että he saapuivat aamupiiriin kesken kaiken. Tämän lisäksi hyvin usein vanhemmat toivat lapset itse aamupiiriin, jolloin toiminta oli aina vaarassa keskeytyä vanhempien jutustelun takia. Keskustelin tästä huomiosta ohjaajani kanssa, ja hän kertoi itsekin pohtineensa samaa asiaa ja sanoi olevansa valmis siirtämään aamupiirin alkavaksi vasta aamupalan jälkeen, eli noin klo 8.30. Joulukuisessa palaverissa keskustelimme kyseisestä asiasta kaikkien ryhmän kasvattajien kanssa ja sovimme, että siirrämme tammikuussa aamupiirin alkamaan vasta aamupalan jälkeen.

Näinkin pieneltä kuulostava asia otti itse asiassa hyvin suuren roolin pienryhmätoiminnan tukemisen kannalta, sillä ehdotin, että aina pienryhmäpäivinä aamupiirin vetäjä ottaisi tekemäni kuvakortit käyttöön. Nyt aamupiirissä oli suurin piirtein kaikki lapset paikalla kuulemassa, mitä päivän aikana tapahtuu ja lapsille iskostui aina vain paremmin mihin ryhmään hän kuuluu. Käytännössä kuvakorttien käyttö aamupiirissä toteutui niin, että aamupiirin vetäjä kiinnitti sinitarralla kaikki kortit viereiseen seinään ja kertoi mitä kukin pienryhmä tekee kuluvana päivänä. Kun kasvattaja sanoi, ”tänään leijonilla on jumppapäivä” ja osoitti leijonien kuvakorttia, lapset pystyivät katsomaan kuka kuuluu leijoniin ja näin ollen heidän oli helpompi sisäistää tulevan päivän ohjelmaa ja päivärytmiä. Ilman kortteja lasten olisi ollut huomattavasti vaikeampi ymmärtää tulevan päivän ohjelmaa.

6 POHDINTA

6.1 Prosessin arviointi

Prosessi oli erittäin antoisa ja mielenkiintoinen, mutta ajoittain myös uuvuttava. Kehittämishanke on ensimmäinen näin laaja prosessi, jota olen ollut mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa. Matkan varrelle mahtuikin hetkiä, jolloin pohdin olisiko helpompaa, jos tekisin hanketta työparin kanssa.

Aivan hankkeen alussa suunnittelua mutkisti aiheen muuttuminen. Aihe onneksi pysyi samassa aihepiirissä, joten suuria muutoksia ei tarvinnut tehdä. Nopeasti pääsin taas mukaan kärryille ja ideat alkoi muuttua konkreettisiksi suunnitelmuiksi. Hankkeen toteutusta harjoittelun alussa hidasti Tyksilän päiväkodin joulujuhlaharjoitukset, jotka veivät pienryhmäpäiviä pois. Vaikka itse toteutus viivästyi, ehdin tekemään huolellisesti alkuvalmisteluita toteutukseen liittyen. Sain mahdollisuuden tutustua ryhmän lapsiin paremmin, mikä helpotti uusien ryhmäjakojen suunnittelua. Toisaalta, pienryhmäpäivien vähyydestä johtuen en päässyt tarkkailemaan Sinisiipien silloista pienryhmätoimintaa enkä näin ollen saanut välttämättä parasta kokonaiskuvaa siitä.

Koen lisäksi, että kevään ja syksyn aikana samaan aikaan pyörineet kurssit veivät resursseja pois opinnäytetyöraportin kirjoittamisesta sekä kehittämishankkeen suunnittelusta. Kun samaan aikaan piti lukea tentteihin ja valmistella tulevaa kehittämishanketta, tuntui se ajoittain hyvin uuvuttavalta. Koin ristipaineen tunnetta, kun tunnollisena opiskelija halusi lukea kunnolla tentteihin, mutta toisaalta halusi myös panostaa opinnäytetyöhön. Näistä kaikista tekijöistä huolimatta koen kuitenkin onnistuneeni tavoitteessani kehittää ja tukea pienryhmätoimintaa. Sain lisäksi toimeksiantajalta positiivista palautetta toiminnastani.

Pohdin käytettyjen keinojen määrää ja mietin, olisiko niitä voinut olla enemmänkin, mutta hankkeen loputtua pienryhmätoiminta toimi mielestäni kuitenkin paljon paremmin kuin syksyn alussa, joten keinojen määrä saattoi sittenkin olla sopiva. Toisaalta oman ammatillisuuden kehittymisen kannalta olisin toivonut enemmän käytännön kokeiluja aiheesta. Olen prosessin aikana onnistunut

hankkimaan kuitenkin laajan tietoperustan pienryhmätoiminnasta, joten uskon hallitsevani toimintamuodon kaikesta huolimatta.

6.2 Tuotoksen arviointi

Kehittämishankkeen tavoitteena oli selkeyttää ja kehittää jo käynnistynyttä pienryhmätoimintaa Sinisiivet- ryhmässä. Mielestäni onnistuin näissä tavoitteissa hyvin, sillä pienryhmätoiminta oli kasvattajien kokemana nyt paljon selkeämpää kuin heidän aloittaessaan toiminta syksyn alussa.

Pienryhmien uudet ryhmäjaot olivat tärkeässä roolissa ja vaikka uudet ryhmät toimivat paremmin kuin edelliset, koen silti tehtävän olleen haasteellinen sillä uusia ryhmäjakoja suunnitellessa olin tuntenut lapset vasta kuukauden. Toki olin saanut jonkinlaisen kuvan jokaisesta lapsesta, mutta uskon, että ryhmäjaot olisivat palvelleet vieläkin enemmän kasvattajia sekä lapsia, jos olisin saanut tutustua lapsiin kauemmin. Tähän ongelmaan törmäävät tosin vakituisetkin kasvattajat päivähoitoyksiköissä, kun uudet ryhmät aloitetaan toiminnan käynnistyessä elokuussa.

Ryhmille annetut uudet nimet onnistuivat mielestäni erittäin hyvin tarkoituksessaan. Lapset omaksuivat nopeasti oman ryhmänsä ja tekemäni kuvakortit auttoivat lapsia sisäistämään pienryhmätoimintaa paremmin. Usein lapset osoittivat sormella kuvatauluja, että mihin ryhmään kuuluu ja mihin ryhmään kaveri kuuluu. Lapsista pystyi selkeästi huomamaan me-henkeä, mitä ei vielä syksyllä ollut havaittavissa.

Isossa osassa toiminnan selkeyttämistä oli myös aamupiirin ajankohdan vaihtaminen. Kun aamupiiri muutettiin alkamaan vasta aamupalan jälkeen, suurin osa lapsista pääsi osallistumaan siihen. Aiemmin vain muutama lapsi oli ehtinyt tulla paikalle. Yksi ryhmän kasvattajista kertoikin kokevan turhauttavana, kun suunnittelee seuraavan päivän aamupiiriä ja paikalla on vain kolme lasta. Aamupiirin ajankohta osoittautui tärkeäksi seikaksi myös siten, että nyt aamupiirissä voitiin käyttää tekemiäni kuvakortteja ja käydä läpi, kuka lapsi kuuluu mihin-

kin ryhmään ja mitä kukin ryhmä päivän aikaa tekee. Tämä selkeytti lapsille huomattavasti tulevan päivän ohjelmaa eikä lapset enää kysellyt niin paljon kuin ennen mitä seuraavaksi tapahtuu, tai koska esimerkiksi jumpataan.

Tekemistäni kuvakorteista sain henkilökunnalta hyvää palautetta ja itse olen myös niihin tyytyväinen. Huomasin, että ryhmien nimeäminen ja kuvakorttien teko auttoi myös ryhmän kasvattajia sisäistämään paremmin pienryhmät. Hankkeen toteutus sisälsi yllämainitut kolme tukikeinoa, mutta suunnitteluvaiheessa olin listannut useampiakin keinoja Tyksilään. Sinisiipien kasvattajat kokivat kuitenkin ainoastaan nämä kolme keinoa tarpeellisiksi.

Idealehtinen onnistui mielestäni myös hyvin, vaikka sekin muuttui matkan varrella jonkin verran. Aivan aluksi ajatuksena oli tehdä opas, mutta totesin jo hyvin nopeasti ettei minulla ole tarpeeksi materiaalia kattavan oppaan tekemiseksi, joten myöhemmin syntyi idea ideakansion. Miellän kansionkin melko laajaksi paketiksi, joten päädyin lopulta määritelmään idealehtinen. En halunnut nimellä johtaa ketään harhaan, joten idealehtinen toimii tarkoituksessaan hyvin.

Ulkoasu idealehtisessä on mielestäni selkeä ja miellyttävä, jolloin sitä on mukava lukea. Halusin käytännön vinkkien lisäksi kertoa hieman teoriaa pienryhmätoiminnasta, jotta kokonaisuus olisi vakuuttava. En halunnut kuitenkaan aiheuttaa teorialla minkäänlaista ”infoähkyä”, joten lehtiseen valikoitui aivan perustiedot. Lähdeviitteet löytyvät kuitenkin asianmukaisesti, joten halutessaan kasvattajat voivat hankkia lisätietoa aiheesta. Ajatuksena idealehtistä luodessa oli, että sen ehtisi lukemaan kahvitauolla, mutta saisi silti kattavan infopaketin pienryhmätoiminnasta. Tässä olen omasta mielestäni onnistunut.

Lisäksi huomasin viimeistään hankkeen loppuvaiheessa onnistuneeni, kun Sinisiipin kasvattajat kertoivat huomanneensa joitain positiivisia asioita pienryhmätoiminnasta. Verrattuna lähtötilanteeseen, asennemuutosta oli todella tapahtunut parempaan suuntaan. Uskon, että monessa päivähoitoyksikössä pienryhmätoiminta on vielä niin alkutekijöissään, että kasvattajat helposti kokevat uuden muutoksen negatiivisena asiana vaikka tosiasiasa toiminnalla pyritään parantamaan lasten osallisuutta ja yksilöllistä huomiota keskittämällä kasvattaji-

en huomion pienempään lapsiryhmään. Kasvattajia pitäisikin kouluttaa pienryhmätoiminnan toteuttamiseen paremmin; jos ei tiedä miten oikeaoppisesti kuuluisi toimia, oppii helposti väärän toimintamallin ja niistä muodostuu negatiivisia kokemuksia ja mielikuvia kasvattajissa.

6.3 Ammatillinen itsearviointi

Olin erittäin iloinen, kun sain tehtäväksi kehittää pienryhmätoimintaa Tyksilän päiväkodissa. Lapsilähtöinen ajattelu on hyvin lähellä omaa pedagogista aatemaailmaani, joten oli ilo päästä kentälle toteuttamaan tällaista hanketta. Aihe on tällä hetkellä myös erittäin ajankohtainen ja pinnalla monessa päivähoitoyksikössä, joka loi erityistä motivaatiota hankkeen aikana. Varsinkin tuotosta luodessa toivoin, että idealehtisestä olisi hyötyä mahdollisimman monelle kasvattajalle, joka kokee olevansa hukassa pienryhmätoiminnan kanssa.

Oma ammatillinen osaamiseni kasvoi etenkin pienryhmätoiminnan osalta mutta myös kokonaisuutena toimia pätevänä lastentarhanopettajana. Tavoitteeni oli saada pienryhmätoiminta edes askeleen miellyttävämmäksi kokemukseksi ja uskon, että onnistuin siinä. Kuten yllä jo mainitsin, pienryhmätoiminta on viimeisten parin vuoden aikana noussut erittäin ajankohtaiseksi aiheeksi, ja vähitellen päiväkodit alkavat ottaa toimintamuotoa käyttöön. Näin ollen koen erittäin suureksi eduksi työmarkkinoilla sen, että olen ollut kehittämässä tällaista ajankohtaista toimintamuotoa ja jonka kanssa monilla kasvattajilla on vaikeuksia.

Pienryhmätoimintaa toteuttaessa korostui suunnitelmallisuuden tärkeys lastentarhanopettajan työssä. Kehityin hankkeen aikana suunnitelmien laatimisessa, mutta sain myös kokea ettei suunnitelmat aina toteudu halutulla tavalla. Sain kuitenkin hyviä kokemuksia siitä, miten suunnitelmia voi muuttaa matkan varrella ja toteuttaa silti toimiva toimintatuokio.

Hankkeen aikana oma itseluottamukseni kasvoi huimasti; kun sain kokeilla omia ideoitani ja huomasin niiden toimivan ja lasten pitävän niistä, antoi se itsevarmuutta. Lastentarhanopettajan työ kuten moni muukin ammatti on sellainen,

jossa ei ole ikinä täysin valmis. Ajat muuttuvat ja lapset niiden mukana ja on tärkeää, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset kouluttavat itseään säännöllisesti. Muutosvastarinta kuuluu toki ihmisluonteeseen, mutta joskus on hyvä katsoa asioita eri näkökulmasta kuin yleensä. Koen, että pienryhmätoiminta koetaan epämiellyttäväksi osin sen takia, että se on uusi ja vieras toimintamuoto. Lapsilähtöinen ajattelu saattaa olla aivan vieras näkökulma sellaisille kasvattajille, jotka ovat olleet monta kymmentä vuotta kentällä ja heidän aloittaessaan varhaiskasvatus on ollut hyvin aikuisjohtoista.

Tästä syystä onkin suuri rikkaus, että kasvattajat muodostavat niin monialaisen yhteisön. Jokaisen näkökulma on arvokas ja se pitäisi kasvattajien muistaa. On turhaa vähätellä toisen työpanosta, vain koska hänellä on alempi koulutustaso kuin toisella. Päivähoitoyksiköissä työskennellään kuitenkin lasten takia; lapset eivät välitä hoitaako häntä lastentarhanopettaja vai lastenhoitaja. Kuten Raittila (2013, 90) osuvasti toteaa, jokainen varhaiskasvattaja on uuden suomalaisen varhaispedagogiikan tekijä. Jokapäiväisessä toiminnassa tehdään valintoja, ratkaisuja erehdyksiä, joiden myötä varhaiskasvatus saa muotonsa.

LÄHTEET

- Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P.; Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Juva: PS-kustannus. 75-98.
- Fonsén, E.; Heikka, J.; Hujala, E. & Turja, L. 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus. 54-66.
- Heinonen, H. & Kuikka, M. 2013. Lapsen oikeuksien toteutuminen nyky-yhteiskunnassa. Teoksessa Marjanen, P.; Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Juva: PS-kustannus. 197-228.
- Hilppö, J.; Kumpulainen, K. & Lipponen, L. 2013. Haluan, voin ja osaan: Lasten toimijuuden rakentuminen päiväkodissa. Teoksessa Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. 159-175.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hujala, E.; Puroila, A.; Parrila S. & Nivala V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Ensimmäinen painos. Hyvinkää: Edufin.
- Hännikäinen, M. 2013. Varhaiskasvatus pienten lasten päiväkotiryhmissä: Hoitoa, kasvatusta vai opetusta? Teoksessa Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. 30-52.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kangas, K. 2013. Päiväkodin ryhmätoiminta ja lasten osallisuus. Pro gradu – tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: PS-kustannus.
- Karila, K. 2013. Ammattilaissukupolvet varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteuttajina ja kehittäjinä. Teoksessa Karila, K. & Lipponen L. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. 9-29.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Koivisto, P. 2007. Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa. Päiväkodin toimintakulttuurinen heittäminen lasten itsetuntoa vahvistavaksi. Väitöskirja. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mikkola, P & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. - näkökulmia 2010 luvun varhaiskasvatukseen. Ensimmäinen painos. Vantaa: Pedatieto Oy.
- Mönkkönen, K. 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus, dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.
- Niikko, A. 2008. Perustoimintojen pedagogiikka. Teoksessa Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY. 69-78.
- Opas, M. 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa Marjanen, P.; Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Juva: PS-kustannus. 141-166.

- Pennington, D. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Gaudeamus.
- Peränen, T. 2011. Uutta työmuotoa hakemassa – Pienryhmätyöskentely päivähoidon arjessa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Järvenpää: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Raittila, R. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet: Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa Karila, K & Lipponen, L. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. 69-94.
- Reipas, S. 2012. Läsä lapsen arjessa – Pienryhmätoiminta ja sen kehittäminen päiväkodissa kasvattajien kokemana. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Reunamo, J. 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Ensimmäinen painos. Helsinki: WSOY.
- Sahaviita, T. 2012. Varhaiskasvattajan työ pienryhmätoiminnassa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön: opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Toinen painos. Saarijärvi: Gummerus.
- Tiusanen, E. 2008. Päivittäiset toiminnot päivähoidossa. Teoksessa Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY. 79-98.
- Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus. 41-53.
- Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Wasik, B. 2008. When fewer is more: small groups in early childhood classrooms. Early Childhood Education Journal 35, 6, 515-521.

IDEALEHTINEN PIENRYHMÄTOIMINNAN TUKEMISEKSI

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SISÄLTÖ

JOHDANTO	3
PIENRYHMÄTOIMINTA PÄHKINÄNKUORESSA	4
MITÄ ON OTETTAVA HUOMIOON?	6
Ryhmäkoko	6
Tilat	6
Suunnitelmallisuus	7
VINKKEJÄ ONNISTUNEeseen PIENRYHMÄTOIMINTAAN	8
Ryhmien muodostus	8
Ryhmäjako	8
Ryhmäytyminen	9
Kuvakortit	9
Päivästrukturi	12
Tilajako	13
Pienryhmäsyklit	14
Pienryhmävihko	15
Leikkialuepedagogiikka	16
LÄHTEET	17

JOHDANTO

Idealehtinen on tuotos Turun ammattikorkeakoulun opiskelijan toteuttamasta kehittämishankkeesta, joka on toteutettu Tyksilän päiväkodissa talven 2013-2014 aikana. Idealehtisen tarkoituksena on antaa eväitä ja käytännön vinkkejä varhaiskasvatuksen ammattilaisille onnistuneen pienryhmätoiminnan toteuttamiseksi.

Lehtisessä kerrotaan ensin pienryhmätoiminnan perusteista sekä asioista joita olisi hyvä ottaa huomioon toimintaa suunniteltaessa. Lehtisen loppuosuus koostuu käytännön vinkeistä, joista osaa on käytetty kehittämishankkeessa ja osa vinkeistä on peräisin tutkimuksista, joissa niitä on käytetty.

Pienryhmätoiminta on vielä varsin uusi toimintamuoto, joka etsii paikkaansa ja muotoaan päiväkotien arjessa. Jokaisella kasvattajalla näyttäisi olevan oma mielipiteensä ja käsityksensä toiminnasta. Tähän halusinkin antaa oman panokseni ja toivon, että edes jollekin pienryhmätoiminta näyttäytyisi selkeämpänä luettuaan tämän Idealehtisen.

PIENRYHMÄTOIMINTA PÄHKINÄNKUORESSA

- Ryhmäkoko on yksi varhaiskasvatuksen keskeisimmistä laatutekijöistä: Mitä pienemmässä ryhmässä lapsi on, sen helpompaa ja turvallisempaa hänen on olla oma itsensä, hallita omaa toimintaansa ja tulla yksilönä näkyväksi. Pienessä ryhmässä lapsi voi toimia lähikehityksen vyöhykkeellä aikuisen tukemana ja aikuisen on helpompi havainnoida ja suunnata lapsen toimintaa. (Kalliala 2012, 157; Mikkola & Nivalainen 2009, 31.)
- Perinteisesti päivähoidossa on ohjattu suurryhmiä aikuisjohtoisesti, jolloin kaikki lapset ovat tehneet samaa toimintoa yhtä aikaa, aikuisen mallin mukaan. Kaikki nämä toiminnot ovat tapahtuneet aikuisen johdolla ja aikuisen ideoimina, olipa lapsi niistä kiinnostunut tai ei. (Opas 2013, 158.)
- Nykyaika vaatii lapsen yksilöllistä huomioimista ja hänen aktiivista omaa osallistumistaan kasvuunsa, kehitykseensä ja oppimiseensa kuuluvaan toimintaan. (Opas 2013, 159.)
- Pienryhmä antaa mahdollisuuden tähän lapsen kasvuun ja myönteiselle ilmapiirille. Pienryhmässä hyvä vuorovaikutus auttaa pitämään tilanteiden stressaavuuden riittävän pienenä. Pienryhmätoiminnalla on mahdollista edistää kasvattajan ja lapsen välistä sekä lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja näin edistää yhteisöllisten kasvutavoitteiden saavuttamista. (Opas 2013, 158–159.)
- Rauhallinen arki pienessä ryhmässä lisää lapsen hyvinvointia, mutta myös kasvattajien hyvinvointi lisääntyy kun voi keskittyä aidosti yksittäiseen lapseen. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.)
- Ryhmässä selviytyminen ei ole 2-3- vuotiaan kehitystehtävä ja stressi lapsella on sitä suurempi, mitä enemmän hän joutuu olemaan kontaktissa muiden lasten kanssa ja mitä vähemmän hänellä on ikänsä puolesta kapasiteettia tähän. Kun yhdessäolon vaatimus tulee lapselle sopivassa

iässä, ei stressitaso päivän mittaan nouse. On todettu, että aikoina, jolloin pienen lapsen aivot kehittyvät erityisen nopeasti, vanhempien läsnäolo auttaa estämään kortisolin nousua. Kun lapsi kohtaa stressaavan tilanteen eikä hänellä ole vielä keinoja selvitä niistä, vanhemman läsnäolo auttaa. Päiväkodissa on kuitenkin usein ryhmässä niin paljon lapsia, että heille ei riitä konfliktitilanteissa aikuisia suojaksi. (Keltikangas-Järvinen 2012, 85.)

MITÄ ON OTETTAVA HUOMIOON?

Ryhmäkoko

- Lasta tulisi suojella liian suurelta vuorovaikutussuhteiden määrältä.

→ Ryhmän sisäisten vuorovaikutussuhteiden määrä voidaan laskea seuraavasti: kuvitellaan, että jokaisesta lapsesta lähtisi lanka jokaiseen ryhmän lapseen. Ryhmä, jossa on 22 lasta ja kolme aikuista, muodostaa näin ollen $24 \times 25 = 600$ vuorovaikutusverkoston. Pienryhmässä, jossa on seitsemän lasta ja yksi aikuinen vastaava määrä on $7 \times 8 = 56$. Pienryhmässä vuorovaikutusverkosto on huomattavasti pienempi ja on näin ollen lapsen kehityksen huomioon ottaen parempi vaihtoehto. (Mikkola & Nivalainen 2009, 20.)

- Lapsella on tarve hakeutua toisten lasten seuraan, mutta alle kouluikäisellä lapsella ei ole vielä riittäviä taitoja yhdessä toimimiseen. Siksi vuorovaikutus toisten lasten kanssa on paitsi palkitsevaa myös kuluttavaa. Tästä johtuen suurryhmä herättää lapsessa helposti ahdistusta, pelkoa ja kiukkua. Suurryhmässä tunteet myös tarttuvat helposti, mikä voi pahimmillaan haitata ryhmän toimintaa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 19; 32.)

Tilat

- Tilat voivat onnistuessaan luoda mahtavat puitteet pienryhmätoiminnalle kun taas epäonnistuessaan tilat heikentävät huomattavasti pienryhmätoiminnan vaikuttavuutta. Esimerkiksi liian lähellä toisiaan olevat pienryhmät häiritsevät toisiaan. Olisi tärkeää, että tilojen käyttö olisi suunniteltu järkevästi. (Kangas 2013, 20.)

Suunnitelmallisuus

- Suunnittelun lähtökohta varhaiskasvatuksessa on erilaisuuden hyväksyminen: varhaiskasvatus on tarkoitettu kaikille lapsille. Suunnittelun myötä pitäisi pyrkiä mahdollistamaan kaikille lapsille yksilöllinen tarpeiden mukainen kohtelu. Suunnitelmat tulisi siis tehdä lapsille, ei kasvattajia varten. Lapsia ei tulisi myöskään sopeuttaa ja motivoida suunnitelmiin vaan suunnitelmat tulisi sopeuttaa lapsiin. (Hujala ym. 2007, 63.)
- Suuryhmissä tämänkaltainen suunnittelu saattaa helposti luoda haasteita kasvattajille, mutta pienryhmätoiminta mahdollistaa yksilöllisen suunnittelun: kun toiminta suunnitellaan vain seitsemälle lapselle, lasten tarpeet pystytään huomioimaan paljon helpommin kuin suuryhmässä. Pienryhmissä on helppo eriyttää toimintaa, mutta pitääkseen kokonaisuuden kasassa, on kasvattajien suunniteltava toimintaa yhdessä. Näin tiimin jäsenet tietävät, mitä muissa pienryhmissä tehdään. Pedagoginen kokonaisvastuu on lastentarhanopettajalla, mutta kasvattajilla pitää olla luottamus siihen, että jokainen työntekijä selviytyy pienryhmän pyörittämisestä. Osaaminen ja ammattitaito vahvistuvat ja monipuolistuvat, kun jokainen pääsee vastaamaan oman pienryhmän toiminnasta. (Mikkola & Nivalainen 2009, 36.)
- Pienryhmätoiminnan sisältö tulisikin suunnitella niin, että jokainen lapsi pystytään ottamaan huomioon ja toiminnan tulisi olla sellaista, että jokainen siihen pystyisi osallistumaan. Ajan kanssa suunnittelu helpottuu, kun kasvattajat ovat havainnoineet lapsia aiemmissa pienryhmätoiminnoissa ja tietävät kunkin lapsen kiinnostuksen kohteet ja kehitystason. (Kangas 2013, 7.)

VINKKEJÄ ONNISTUNEeseen PIENRYHMÄTOIMINTAAN

RYHMIEN MUODOSTUS

Vaihe 1: Ryhmäjako

Taatakseen toimivat pienryhmät, ryhmäjako tehdään tietoisesti. Tietoisesti harjoituksissa ryhmäjaossa ryhmät muodostetaan lasten iän, taitojen tai tavoitteiden mukaan. Kasvattaja on esimerkiksi huomannut, että tietyillä lapsilla on vaikeuksia jollakin kehityksen osa-alueella, jolloin tällaisista lapsista on voitu muodostaa oma pienryhmä. Tietoisesti muodostetuissa pienryhmissä oppimismahdollisuuksien arvo kasvaa, sillä kasvattajat voivat luoda jokaiselle lapselle yksilölliset tarpeet oppimisen tueksi. (Wasik 2008, 517; 519.)

Yhteistoiminnallisuuden on huomattu kehittyvän parhaiten niissä ryhmissä, joissa lapset ovat tiedoiltaan ja taidoiltaan heterogeenisiä, ja kun ryhmissä on sekä tyttöjä ja poikia. (Karlsson & Riihelän 1991, 77). On siis merkitystä, millaisia ryhmäjakoja tehdään; lapset viettävät koko lukukauden syyskuusta toukokuuhun samoissa ryhmissä, joten on tärkeää miettiä tarkoin ryhmäjakoa.

Pienryhmätoimintaa on mahdollista toteuttaa myös niin, että lapsiryhmät vaihtuvat usein, esimerkiksi päivittäin tai viikoittain, mutta itse en koe pienryhmätoiminnan toimivan täysin sen tarkoitusten mukaan mikäli ryhmät vaihtuvat usein. Esimerkiksi ryhmäytyminen ei onnistu lyhytkestoisissa ryhmissä ja varsinkin alle 3-vuotiaat menevät helposti sekaisin usein vaihtuvista ryhmäkokoonpanoista.

Pienryhmän koko on yleisesti määritelty 2-30 jäsenen ryhmäksi, mutta päivähoiton piirissä pienryhmät ovat usein kooltaan 4-8 lasta (Pennington 2005, 9). Varhaiskasvatuksessa koko määrittyy usein suoraan lain määräämästä suhdeluvusta lasten ja kasvattajien välillä. Muuten kasvattajalla onkin vapaat kädet miettiessään pienryhmien kokoa.

Vaihe 2: Ryhmytyminen

Ryhmytyminen on ensimmäinen ja kenties tärkein seikka uusien pienryhmiä muodostaessa. Kasvattajalla on ryhmytyksessä suuri rooli ja ryhmytykseen olisikin tärkeää paneutua kunnolla. Olisikin tärkeää, että lapset saisivat itse keksiä ryhmälleen nimen. Mikäli lapset ovat pieniä tai kasvattaja kokee muuten vain helpommaksi, saman asian ajaa se että aikuinen antaa vaihtoehtoja, joista lapset saavat valita mieluisan. Käytännössä tämän voi toteuttaa niin, että askartele itse, tai leikkaa valmiit kuvat joista lapset saavat yksitellen valita yhden. Se kuva, joka saa eniten ääniä, valitaan ryhmän uudeksi nimeksi.

Kun ryhmälle on valittu nimi, on tärkeää kertoa lapsille ketkä kaikki samaan ryhmään heidän kanssaan kuuluvat. Nimen valintahetken jälkeen olisi hyvä vielä leikkiä jokin tutustumisleikki, jossa lapsille konkretisoituisi ryhmän jäsenet. Tämä auttaa lapsia luomaan yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Vaihe 3: Kuvakortit

Ryhmiä muodostuksen ja ryhmytyksen jälkeen seuraava vaihe on tehdä jokaisesta ryhmästä ja niiden jäsenistä kuvakortit/taulut.

Käytetään esimerkiksi A4- kokoista kartonkia johon yläreunaan liimataan se kuva, jonka lapset ovat ryhmän nimeksi valinneet. Kuvan viereen kirjoitetaan kirjaimin ryhmän nimi, ja näiden alapuolelle liimataan jokaisen ryhmän jäsenen kuvat. Mikäli mahdollista, taulut olisi hyvä laminoida, jotta ne kestäisivät mahdollisimman pitkään. Seuraavalla sivulla on esimerkki korteista.

Malli kuvakortista. © Heidi Heinonen.

Kuvakortit tulisi sijoittaa näkyvälle paikalle, esimerkiksi leikkihuoneen seinälle tai kaapin oveen. Tarkoituksena on, että lapset pystyvät tarkistamaan halutessaan mihin ryhmään kuuluu sekä lapsi pystyisi näyttämään vanhemmilleen oman pienryhmänsä.

Kuvakortteja voi käyttää lisäksi aamupöydässä, kun kasvattaja kertoo tulevan päivän tapahtumista. Korttien avulla lapsien on helpompi sisäistää päivän ohjelmaa. Lasten on myös helppo ymmärtää mihin ryhmään hän kuuluu ja mitä tänään tapahtuu, kun ryhmien kuvat ovat lähellä.

Esimerkki: Kasvattaja kertoo lapsille tulevan päivän ohjelmasta. ”Tänään onkin pienryhmäpäivä. Leppäkertut (osoittaa samalla leppäkerttujen kuvataulua) jumppaavat tänään. Puput askartelevat (osoittaa pupujen kuvataulua), Delfiineillä on leikkipäivä (osoittaa delfiinien kuvataulua).

Vaihtoehto: Vastaavasti kasvattaja voi sanoa aina kunkin pienryhmän kohdalla seuraavasti: “Leppäkertut jumppaavat tänään, jos sinun kuvasi on leppäkerttutaulussa, sinä jumppaat.”

PÄIVÄSTRUKTUURI

Päivän rakenne tulisi suunnitella niin, että se palvelisi mahdollisimman monia; sekä lapsia että aikuisia. Keskeisintä päivästruktuurissa on, että aamupiiri tulisi järjestää niin, että mahdollisimman moni lapsi olisi paikalla, mieluiten kaikki. Tämä sen takia, että aamupiirissä käydään läpi päivän ohjelma, jolloin kasvattajilla on mahdollisuus kertoa selkeästi muun muassa tulevasta pienryhmätuokiosta. Aamupiiri on lisäksi koko ryhmän yhteinen hetki, jossa käydään läpi ketkä ovat tänään tulleet paikalle.

Esimerkki:

Aamupiiri: Koko lapsiryhmä paikalla, käydään läpi päivän ohjelmaa. Ja kaannutaan pienryhmiin ja omiin tiloihin.

***Vaihtoehto:** Aamupiirit toteutetaan pienryhmissä aamupalan jälkeen.*

Toimintatuokio: Pienryhmissä jokaisella ryhmällä oma toimintatuokionsa.

Ulkoilu: Pienryhmä kerrallaan vessaan ja pukemaan. Kun yksi ryhmä valmis, seuraava ryhmä voi tulla vessaan ja pukemaan. Jne.

***Vaihtoehto:** Aamupiirin jälkeen yksi pienryhmä lähtee ulos ja muut jää sisälle. Kun muut ryhmät tulossa ulos, ulkona ollut ryhmä tulee sisälle. (ks. tilajako)*

Ruokailu, nukutus ja välipala: Tapahtuu joko pienryhmissä tai koko ryhmän kesken.

Iltapäivän leikkihetki ennen ulkoilua: Jaetaan lapset pienryhmiin, jos ilmapiiri on levoton.

Ulkoilu: Koko ryhmän kesken ulos; jäljellä olevat lapset ja aikuiset.

TILAJAKO

Pienryhmätoimintaa toteuttaessa moni kasvattaja törmää tilaongelmiin. Ongelmiin on kuitenkin tarjolla ratkaisuja, kunhan on valmis käyttämään luovuutta. Kuvaan seuraavaksi yhtä ratkaisumallia, jota käytetään yleisemmin päivähoitoyksiköissä. Kuten moneen ongelmaan, myös tähän on olemassa monta ratkaisua.

Ratkaisu

Ryhmä 1:	Toimintaa sisällä	9.00–10.00
	Ulkoilu	10.00–11.00
Ryhmä 2:	Toimintaa sisällä	9.00–9.40
	Ulkoilu	9.40–10.40
Ryhmä 3:	Ulkoilua	9.00–10.00
	Toimintaa sisällä	10.20–11.00

Ratkaisussa on lähdetty ratkomaan tilaongelmaa niin, että yksi pienryhmä on ulkona sillä aikaa, kun kaksi muuta pienryhmää on sisällä toimintatuokioissaan. Kun molemmat ryhmät ovat tulleet ulos, lähtee ensimmäisenä ulos tullut ryhmä sisälle omalle toimintatuokiolleen. Näin sekä sisällä että ulkona on enemmän tilaa ja vähemmän lapsia samaan aikaan.

Tarkoituksena olisi, että eteinen olisi kerrallaan ainoastaan yhden pienryhmän käytössä, jolloin lapsilla olisi mahdollisuus rauhalliseen vessa- ja pukeutumistilanteeseen. Tämä mahdollistaa myös aikuisen yksilöllisen huomion lasta kohtaan.

PIENRYHMÄSYKLIT

Pienryhmätoimintaa voi toteuttaa hyvin monella eri tapaa, pienryhmäsyklit ovat yksi. Syklejä käytetään silloin kun ei haluta pysyviä ohjaajia, mutta lapsiryhmät pidetään samoina.

Yleisin syklin pituus on kaksi viikkoa. Tällöin yksi pienryhmä on tietyn kasvattajan ohjaamana seuraavat kaksi viikkoa. Aikuinen suunnittelee ainoastaan ”omalle” ryhmälleen toiminnan, jolloin päästään toteuttamaan toimintaa juuri näille lapsille sopivaksi.

Kuitenkin, koska pienryhmätoiminta on kasvattajien välillä tiimityötä, suunnitellaan toiminta seuraavan kahden viikon ajalle yhdessä. Jokainen saa muokata näistä suunnitelmista sopivan omaan ryhmäänsä. Näin vastuuta voidaan jakaa, mutta jokaisella kasvattajalla on silti mahdollisuus vaikuttaa toimintaan.

Esimerkki:

Kahden viikon välein pidetään palaveritea ryhmän kasvattajien kesken, jolloin sovitaan tulevan syklin toimintatuokioista pienryhmissä. Voidaan sopia yhdessä teemat, kuten jumppa, satu, askartelu ym. Kasvattajat saavat muokata teemaa kuhunkin pienryhmään sopivaksi ja voivat vaikuttaa omien mielenkiintojen pohjalta toimintaan. Kahden viikon kuluttua jälleen pidetään palaveri, jossa mietitään seuraavan syklin teemoja. Nyt kasvattajat muokkaavat teemaa toista pienryhmää ajatellen.

Sykliden selkeä etu on se, että lapset kokevat pienryhmätoiminnan paljon selkeämmäksi, kun he tietävät, että nyt on Maijan viikot.

PIENRYHMÄVIHKO

Pienryhmävihko on kätevä apuväline kun kasvattajat kokevat etteivät he muuten ehdi keskustella tai jakaa ajatuksiaan toteutuneista pienryhmätoiminnoista. Vihko on siis ensisijaisesti tarkoitettu kasvattajille, mutta toki ajatusta voi soveltaa niin, että vihkoa käytettäisiin eräänlaisena ”reissuvihkona”. Tällöin tosin vihko saattaa olla lapsen kotona eikä päiväkodissa, jolloin kasvattajat eivät pysty kirjoittamaan ajatuksiaan ylös.

Pienryhmävihkoon kirjataan jokaisen tuokion kulku kunkin pienryhmän omaan vihkoon. Vihkoon voi kirjata tuokion sisältö sekä kasvattajan havaintoja lapsista. (Peränen 2011, 34.) Vihko mahdollistaa tiedonkulun kasvattajien välillä sekä myös kasvattajien ja vanhempien välillä: vaikka lapsi ei olisi ollut Maijan pienryhmässä, hän pystyy kertomaan vanhemmille lapsen suoriutumisesta vihon avulla.

LEIKKIALUEPEDAGOGIIKKA

Leikkialuepedagogiikka on pienryhmätoiminnan lisäksi toinen 2000-luvulla yleistynyt pedagogisen toimintaympäristön järjestämisen tapa. Se kytkeytyy pienryhmätoimintaan siten, että leikkialuepedagogiikkaa toteutetaan lasten vapaan toiminnan organisoimiseksi erityisesti iltapäivisin, kun useampi pienryhmä toimii yhdessä käyttäen yhteisiä tiloja samanaikaisesti. (Raittila 2013, 86–91.)

Leikkialuepedagogiikkaa voidaan toteuttaa kahdella tavalla: toisessa aikuiset rakentavat erilaisia valmiita leikkipisteitä ja toisessa on tarjolla lapsille erilaisia tilavaihtoehtoja, johon he itse voivat keksiä ja rakentaa leikkinsä. Tarjolla olevista leikeistä tai leikkitiloista tehdään kuvat, joiden perusteella lapset voivat valita mitä he haluaisivat tehdä. Tällaisia leikkipisteitä voi olla esimerkiksi lukunurkka, legot, kotileikki, roolivaatteet tai muovailu. Kasvattajan rooli on joko olla mukana leikissä tai seurata sivusta leikin sujumista ja auttaa lapsia hienovaraisesti tarvittaessa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 185; Raittila 2013, 86–91.)

Tärkeintä tässä toimintamuodossa on, että kullekin leikkialueelle on määritelty tietty osallistujamäärä ja kun joku leikkikohde on saanut osakseen maksimimäärän valintoja, ei sitä voi enää valita. Leikkialuepedagogiikan voi nähdä myös pienryhmätoimintana, mutta yleisesti se mielletään pienryhmätoimintaan kytkeytyväksi tavaksi järjestää vapaa leikki, ei varsinaiseksi pienryhmätoiminnaksi. (Raittila 2013, 86.)

LÄHTEET

- Hujala, E.; Puroila, A.; Parrila S. & Nivala V. (toim.) 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Ensimmäinen painos. Hyvinkää: Edufin.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: PS-kustannus.
- Kangas, K. 2013. Päiväkodin ryhmätoiminta ja lasten osallisuus. Pro gradu – tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Karlsson, L. & Riihelä, M. 1991. Ajattelu alkaa ihmetyksestä. Ryhmätyöstä yhteistoiminnalliseen oppimiseen. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Mikkola, P & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. - näkökulmia 2010 luvun varhaiskasvatukseen. Ensimmäinen painos. Vantaa: Pedatieto Oy.
- Opas, M. 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa Marjanen, P.; Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Juva: PS-kustannus. 141-164.
- Pennington, D. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Gaudeamus.
- Raittila, R. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet: Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa Karila, K. & Lipponen L. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. 69-94.
- Wasik, B. 2008. When fewer is more: small groups in early childhood classrooms. Early Childhood Education Journal 35, 6, 515-521.